

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการทำสัญญา ความหมาย ประวัติความเป็นมา และ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับธุรกรรมทรัสต์รีซีพ

การค้าในโลกปัจจุบัน ไม่ได้จำกัดเพียงเฉพาะภายในประเทศเท่านั้น แต่เนื่องจากความสามารถในการผลิต รวมทั้งทรัพยากรที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศทำให้เกิดความต้องการในสินค้าต่อกัน ขณะเดียวกัน ประเทศที่มีการผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งได้มาก ก็ย่อมมีสินค้าเกินความต้องการบริโภค จึงมีความต้องการนำสินค้านั้นๆ ออกขาย ดังนั้น ทำให้เมื่อความต้องการเสนอขาย และความต้องการเสนอซื้อถูกต้องตรงกันแล้ว จึงเกิดเป็นการค้าขายระหว่างกันที่มีภูมิประเทศห่างไกลกัน ซึ่งก็คือการค้าระหว่างประเทศ (International Trade) โดยมีรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้านี้ระหว่างประเทศและการขนส่งทางเรือระหว่างกันเป็นจุดเชื่อมโยงให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เมื่อถึงกำหนดที่ผู้ซื้อ (ผู้นำเข้าสินค้า) ต้องจ่ายชำระค่าสินค้าแก่ผู้ขาย (ผู้ส่งออกสินค้า) แต่ปรากฏว่าผู้นำเข้าสินค้ายังไม่มีเงินทุนเพียงพอ จึงจำเป็นต้องใช้เงินทุนจากธนาคารเพื่อชำระค่าสินค้าให้แก่ผู้ส่งออกสินค้า โดยซึ่งในทางปกติของธนาคารเพื่อรักษาหรือเพิ่มหลักประกันการชำระหนี้ ธนาคารจะให้ผู้นำเข้าสินค้าเข้าทำสัญญาทรัสต์รีซีพ (Trust Receipt Contract) และธนาคารจะเป็นผู้จ่ายชำระค่าสินค้าแทนผู้นำเข้าสินค้า ทำให้สัญญาทรัสต์รีซีพ (Trust Receipt) ได้เข้ามามีบทบาทในการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจในแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการทำสัญญา ความหมายของสัญญาทรัสต์รีซีพ ทั้งตามกฎหมายต่างประเทศและประเทศไทย รวมทั้งประวัติความเป็นมาและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับธุรกรรมทรัสต์รีซีพ โดยศึกษาถึงรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้านี้ระหว่างประเทศ ที่มาของสัญญาทรัสต์รีซีพ และสถานะทางกฎหมายของใบตราส่ง (Bill of Lading) ตามลำดับ โดยจะกล่าวเป็นลำดับ ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการทำสัญญา

สัญญา เป็นนิติกรรมตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปที่ได้เกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาของบุคคล ซึ่งสังกัดอยู่ในแต่ละฝ่าย เมื่อการแสดงเจตนาของบุคคลทุกฝ่ายถูกต้องตรงกัน สัญญาย่อมเกิดขึ้นและมีผลผูกพันผู้เป็นฝ่ายในสัญญานั้น¹ และจากการที่สัญญาเกิดจากการแสดงเจตนาโดยอิสระของบุคคลแต่ละฝ่ายนี้ จึงทำให้แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการทำสัญญา มีความเกี่ยวข้องกับ หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) หลักเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา (Freedom to Contract) ความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (Autonomy of the will) รวมทั้ง ผลของสัญญาต้องเป็นสัญญา (Pacta Sunt Servanda)

2.1.1 หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract)²

เป็นหลักเกณฑ์ซึ่งบุคคลแต่ละบุคคลนั้นสามารถก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ทางสัญญาขึ้นโดยอิสระตามเจตนาของตน โดยเป็นหลักกฎหมายซึ่งให้ความเป็นอิสระแก่บุคคลในอันที่จะเปลี่ยนแปลงสิทธิ และถือเป็นเพียงนโยบายทางกฎหมาย (Legal Policy) ซึ่งแสดงให้เห็นเสรีภาพของบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงสิทธิของตนตามที่ตนต้องการ รวมทั้งเป็นหลักที่ให้เสรีภาพอย่างสมบูรณ์แก่คู่สัญญา ในอันที่จะได้กำหนดชนิดของสัญญา แบบของสัญญา และเนื้อหาของสัญญา ซึ่งประสงค์จะตกลงกัน ขณะเดียวกันก็เป็นการจำกัดขอบเขตของรัฐในการเข้ามาแทรกแซงการเข้าทำสัญญาของคู่กรณีให้อยู่ในวงจำกัดที่สุด

หลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญานี้ เป็นหลักเกณฑ์ซึ่งนานาประเทศยอมรับ และบัญญัติไว้ กล่าวคือ สำหรับบุคคลที่มีอายุและความเข้าใจตามควร นั้นย่อมจะมีเสรีภาพเต็มที่ในการทำสัญญา และเมื่อได้กระทำลงโดยอิสระ และด้วยความสมัครใจ หากสัญญาดังกล่าวนั้นไม่ขัดหลักเรื่องความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Policy)

สำหรับกฎหมายไทยก็มีการนำหลักเสรีภาพในการทำสัญญามาอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ เสรีภาพในการทำคำเสนอและในการทำคำสนองโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยยอมรับรู้ถึงเสรีภาพในการทำขึ้นซึ่งสัญญา และอนุญาตให้คู่สัญญาเปลี่ยนแปลงหน้าที่ระบุนไว้ในสัญญาชนิดใดชนิดหนึ่ง ใน 23 ประเภทของเอกเทศสัญญา ซึ่งระบุนไว้ในประมวลกฎหมาย หรือในการทำสัญญาประเภทอื่นนอกจากทั้ง 23 เอกเทศสัญญาดังกล่าว แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักสำคัญในความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น

¹ ไซยศ เหมะรัชตะ. (2547). *กฎหมายว่าด้วยสัญญา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 14.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 69-74.

สัญญาใดที่ขัดกับหลักดังกล่าว ย่อมตกเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐ ทั้งนี้ นอกจากเสรีภาพในการทำข้อเสนอและในการทำคำสนองแล้ว ยังพบว่าคู่สัญญายังมีเสรีภาพในการกำหนดเงื่อนไขสัญญา (Freedom to Decide The Contract Terms) อีกด้วย คือ เป็นกรณีที่คู่สัญญาผู้ซึ่งมีอำนาจในการต่อรองสามารถที่จะกำหนดเงื่อนไขที่อาจไม่เป็นไปตามความประสงค์ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น การใช้สัญญาแบบมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม บางครั้งในทางปฏิบัติคู่สัญญาอาจไม่มีเสรีภาพในการกำหนดเงื่อนไขสัญญา เนื่องจากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจขณะเดียวกัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังให้เสรีภาพที่จะไม่ต้องทำตามแบบ (Freedom From Form) เห็นได้จาก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๒ บัญญัติไว้ว่า “การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ การนั้นเป็นโมฆะ” โดยแบบของสัญญานั้นได้กำหนดไว้ในเอกเทศสัญญาบางประเภท ซึ่งประเภทที่ระบุไว้ในสัญญาที่ก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ และสัญญาตั้งตัวแทนเพื่อกระทำการดังกล่าวนั้น ต้องจัดทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนสัญญาอื่น ๆ เช่น สัญญาเช่าซื้อ ต้องทำเป็นหนังสือแต่ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียน

2.1.2 หลักเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา (Freedom to Contract)³

หลักเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา(Freedom to Contract) หรือการทำสัญญาผูกนิติสัมพันธ์นี้ เป็นกรณีที่เมื่อเอกชนต่างฝ่ายต่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่มีใครสามารถบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งก่อนนิติสัมพันธ์ได้ วิธีการที่ใช้จึงขึ้นอยู่กับเสรีภาพในการเข้าทำสัญญาต่อกัน คือ ต้องอาศัยความสมัครใจของคู่กรณีมาผูกนิติสัมพันธ์กัน กล่าวคือ บุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการเข้าทำสัญญาโดยปราศจากการถูกข่มขู่ บังคับ ชูเชื้อ หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อคู่สัญญาเห็นว่าไม่ยุติธรรม ก็ไม่จำเป็นต้องทำสัญญาด้วย ด้วยเหตุนี้ นิติสัมพันธ์ในกฎหมายเอกชนจึงถูกก่อตั้งขึ้นโดยสัญญาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่มีข้อห้ามชัดเจนในการเลือกคู่สัญญา อย่างไรก็ตาม มีเพียงแต่การกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑ บัญญัติว่า “การใดมิได้เป็นตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคล การนั้นเป็นโมฆะ” ประกอบกับ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๖ บัญญัติว่า “นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ที่ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง” และ มาตรา ๖๗ “ภายใต้บังคับมาตรา ๖๖ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น”

³ ไซยศ เหมะรัชตะ. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 73.

ดังนั้น หลักเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา คือ การที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีอิสระที่จะเลือกหรือเข้าไปเป็นคู่สัญญากับอีกฝ่ายหรือไม่ก็ได้ ซึ่งหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่ยากเข้าไปเป็นคู่สัญญาของอีกฝ่ายก็ไม่มีความหมายใดบังคับให้เป็นคู่สัญญาได้

2.1.3 ความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (Autonomy of the will)⁴

หลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา เป็น “ ทฤษฎี ” ที่พบอยู่ในระบบประมวลกฎหมาย มากกว่าในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในระบบประมวลกฎหมายยอมรับทฤษฎีเรื่องความยินยอมในสัญญา ดังจะเห็นได้จากภาษิตกฎหมายที่ว่า “ สัญญาที่สร้างขึ้นโดยสมบูรณ์ย่อมมีผลบังคับ ” หรือ “ pacta sunt servanda ” ความเห็นนี้ตรงกับหลักเกณฑ์ที่ว่าสัญญาที่จะก่อให้เกิดหนี้ทางกฎหมายได้ต้องมาจากความยินยอมของคู่กรณี และกฎหมายก็มีหน้าที่ในอันที่จะบังคับให้เป็นไปตามเจตนาของคู่กรณี ดังนั้น ความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา จึงเป็นหลักเกณฑ์ที่ทำให้เอกชนสามารถกำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอิสระ โดยมีการแสดงเจตนาของคู่กรณีนั่นเองเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดสัญญาที่มีผลบังคับในระหว่างคู่กรณี ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม ในอันที่จะปรับกับปัญหาหลายกรณีที่เกิดขึ้นมาในสังคมปัจจุบัน และยังมีเหตุผลอีกว่าควรจะให้เอกชนมีความคิดริเริ่มในการกำหนดและการบังคับตามสิทธิของพวกเขา และอีกประการหนึ่ง คือ วิธีทางเยียวยาที่มีอยู่ในกฎหมายในเรื่องสัญญานั้นยังไม่เพียงพอ

จากการที่การแสดงเจตนา เป็นเครื่องมือสำคัญของความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา จึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนามีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ “ บุคคลต้องมีอิสระในการทำสัญญาตามที่เขาต้องการโดยปราศจากการแทรกแซง ” ข้อจำกัดของกฎหมายนี้เอง ที่ถูกถือเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นทั้งในระบบประมวลกฎหมายและระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

ในระบบประมวลกฎหมาย หลักนี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงนโยบายของรัฐที่จะไม่แทรกแซงในกิจการระหว่างเอกชน แต่ยังแสดงหลักเกณฑ์พื้นฐานทางกฎหมาย ในทางทฤษฎีของสัญญาอีกด้วย จึงถือได้ว่าทฤษฎีว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา (I ' autonomie de la volonte privee) เป็นเรื่องของกฎหมาย ไม่ใช่เป็นแต่เพียงนโยบายเหมือนกับหลักเกณฑ์ของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดที่ว่า มูลหนี้ตามกฎหมาย ที่มีบ่อเกิดจากนิติกรรมนั้นอาจต้องค้นหาว่า บุคคลมีเจตนาที่จะเข้าทำนิติกรรมนั้นหรือไม่ นอกจากนี้แล้ว ในระบบประมวลกฎหมายถือว่าทั้งเจตนาร่วมกันอย่างแท้จริง (Consensus ad idem) และเจตนาที่แสดงออก (External Manifestation) นับเป็นสาระสำคัญ ซึ่งในแต่ละยุคก็มีความเห็นที่แตกต่างกันว่า เจตนาที่แท้จริงหรือ เจตนาที่แสดงออก ควรจะสำคัญยิ่งหย่อนกว่ากัน ต่อมาในทวีปยุโรป ทฤษฎีนี้ได้มีการ

⁴ ไชยศ เหมะรัชตะ. อ้างแล้ว เจริญบรรณที่ 1. หน้า 70-71.

เปลี่ยนแปลง โดยเน้นแนวความคิดในเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม มากกว่าเจตนาของบุคคลซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งสิทธิทางสัญญา แต่ในประเทศทางทวีปเอเชียที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายก็ยังคงยึดมั่นในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา

2.1.4 ผลของสัญญาต้องเป็นสัญญา (Pacta Sunt Servanda)

เป็นภาษิตภาษาละตินทางกฎหมาย ซึ่งเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานสำหรับระบบชีวิตลอร์ (Civil Law System) โดยเป็นหลักกฎหมายที่มุ่งหมายควบคุมสัญญาของเอกชน โดยเน้นว่าข้อสัญญาที่ตกลงกันไว้นั้นเป็นประดุจกฎเหล็กเหนือคู่กรณีทั้งสองฝ่าย คู่สัญญาต้องกระทำการโดยสุจริตซึ่งกันและกันตามหลักสุจริต (good faith; BONA FIDE) และการที่คู่สัญญาฝ่ายใดไม่ชำระหนี้ (obligation) ให้ลุล่วงไปนั้น ชื่อว่า "ผิดสัญญา" (breach of the pact) ประทับกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมหรือสัญญาที่ใช้บังคับอยู่ มีพื้นฐานมาจากเสรีภาพของบุคคลตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงแม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งอาจได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่จะเป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทำให้เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วตามความสมัครใจโดยไม่มีการสำคัญผิด ถูกข่มขู่หรือกลล่อลวง เป็นผลให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ทำขึ้นนั้นซึ่งเป็นไปตามหลัก สัญญาต้องเป็นสัญญา⁵

ดังนั้น หากคู่สัญญาตกลงเข้าทำสัญญากันด้วยความสมัครใจและข้อสัญญานั้น ๆ ไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือไม่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย คู่สัญญาจะต้องผูกพันตามข้อสัญญานั้น ๆ อย่างเคร่งครัด คือ เป็นหน้าที่ระหว่างคู่สัญญา และสัญญาจะมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญา (Privity of Contract) เท่านั้น โดยเป็นการก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวแห่งสิทธิระหว่างคู่สัญญาเท่านั้น คู่สัญญาจะก่อความเคลื่อนไหวแห่งสิทธิหรือก่อให้เกิดหนี้แก่บุคคลภายนอก ซึ่งไม่ใช่คู่สัญญาไม่ได้ เว้นแต่ จะเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๓๗๔-๓๗๖ ทั้งนี้ เมื่อสัญญามีผลสมบูรณ์แล้ว ย่อมหมายความว่า มีสิทธิหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาเกิดขึ้น นับแต่นั้นต่อไปคู่สัญญาก็ต้องปฏิบัติตามสัญญาที่มีต่อกัน คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งย่อมที่จะบังคับให้มีการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่อันเกิดจากสัญญานั้นได้

⁵ เข้าถึงได้จาก <http://dllibrary.spu.ac.th>

2.2 ความหมายของสัญญาทรัสต์รีซีพ

ทรัสต์รีซีพ เป็นสัญญาชนิดหนึ่งที่น่ามาช่วยในการดำเนินธุรกรรมด้านการค้าต่างประเทศของธนาคารในการทำธุรกรรมด้านการนำเข้าสินค้า ขณะเดียวกัน ทรัสต์รีซีพเสมือนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับธนาคารหรือสถาบันการเงินได้ครอบครองหรือหาประโยชน์จากสินค้า ที่ลูกค้าได้นำเงินของธนาคารหรือสถาบันการเงินไปชำระค่าสินค้า แก่ผู้ขายแล้วก้อยึดถือเป็นหลักประกัน ซึ่งในต่างประเทศที่มีการใช้ทรัสต์รีซีพมาดำเนินธุรกรรมของธนาคารในด้านการค้าต่างประเทศอย่างแพร่หลายเช่นกัน และมีการให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน

2.2.1 ความหมายของสัญญาทรัสต์รีซีพของนักกฎหมายต่างประเทศ

นักกฎหมายต่างประเทศ ได้ให้คำนิยามของสัญญาทรัสต์รีซีพไว้หลากหลาย โดยอาจกล่าวโดยสรุป ได้ดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการออกกฎหมายเฉพาะ คือ The Uniform Trust Receipt Act 1933 ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า

1. ทรัสต์รีซีพ หมายถึง ตราสารที่ลงลายมือชื่อโดยทรัสต์ตี (trustee) หรือลูกหนี้ ที่เป็นการรับรองตามรายการ ซึ่งระบุถึงสินค้า เอกสาร หรือตราสารอื่นที่เกี่ยวข้อง และรับรองว่าสิทธิในทรัพย์สินประกัน (Security Interest) ในสิทธิเหนือสินค้า เอกสาร หรือตราสารอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้คงอยู่หรือจะให้อยู่กับ หรือ ได้ออนไปยัง หรือจะให้โอนไปยังเอนทรัสเตอร์ (entruster) หรือ คู่สัญญาผู้ถือประกัน (secured party)⁶

2. ขณะที่ตาม Black's Law Dictionary ได้ให้ความหมายของทรัสต์รีซีพไว้ว่า

ทรัสต์รีซีพ เป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นหลักประกันหนึ่งก่อนที่จะมีการใช้ U.C.C. Article 9 โดยเป็นใบรับที่แสดงว่าผู้ซื้อครอบครองสินค้าเพื่อประโยชน์ของผู้ให้เงินทุน ซึ่งปัจจุบันนี้จะต้องประกอบด้วยสัญญาหลักประกันและการจดทะเบียนทางทะเบียน โดยระบบของธุรกรรมนี้ จะเป็นกระบวนการที่ให้สิทธิโอนโดยตรงจากผู้ขายไปยังธนาคารหรือผู้ให้กู้ยืม เสมือนเจ้าของ

⁶ American Jurisprudence 2 d. V. 68 1973 p.966, "The term trust receipt was defined as an instrument, signed by the trustee or debtor pursuant to a trust receipt transaction, which designed the goods, documents, or instruments concerned, and receipt that a security interest in remained in, or would remain in, or had passed to, or would pass to, the entruster or secured party."

ได้ส่งมอบสินค้าให้แก่ตัวแทน(ผู้ซื้อ) ที่กระทำการในนามของธนาคารหรือผู้ให้กู้ยืม ซึ่งหากได้มีการชดใช้ราคาคืนให้แก่ธนาคารหรือผู้ให้กู้ยืม ตามสัญญาแล้ว สิทธินั้นจึงจะโอนไปยังผู้ซื้อ⁷

3. Grant Gilmore ได้อธิบายว่าทรัสต์รีซีพ คือ การที่ธนาคารได้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตตามคำขอของลูกค้า และจะรับรองตัวแลกเงินของผู้ขายตามเงื่อนไขที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขเวลาเอกสารที่กำหนด ซึ่งรวมทั้งใบตราส่ง โดยในการจ่ายเงินตามตัวแลกเงินนั้น ธนาคารจะเป็นผู้ครอบครองใบตราส่งและเป็นผู้รับใบตราส่ง และธนาคารสามารถสลักหลังใบตราส่งนั้นตามคำสั่งของธนาคาร อีกทั้ง ใบตราส่งนั้นถือเป็นหลักประกันของธนาคาร ซึ่งเมื่อลูกค้าต้องการให้ธนาคารจ่ายเงินค่าสินค้า และลูกค้าต้องการรับมอบใบตราส่งเพื่อออกสินค้า ลูกค้าจะต้องเข้าทำสัญญาทรัสต์รีซีพที่ว่าเมื่อขายสินค้าได้ จะนำค่าสินค้าที่ขายได้มาชำระแก่ธนาคาร⁸ ดังนั้น ทรัสต์รีซีพ เหมือนสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเงินในการโอนย้ายและกระบวนการของสินค้า โดยเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นหลักประกัน ซึ่งทำหน้าที่ ที่จะกันไว้ให้กับผู้ให้สินเชื่อในการเป็นหลักประกันนี้ด้วยสินค้าที่เกี่ยวข้อง⁹

4. Owen Binchy ได้ให้ความหมายทรัสต์รีซีพ คือ เป็นการ โอนทรัพย์สิน และการให้กู้ยืมจากสถาบันเงิน ที่อยู่ภายใต้การลงนามในทรัสต์รีซีพ เพื่อที่จะได้รับใบแสดงสิทธิในสินค้า (the title)¹⁰

5. George W.Bacon อธิบายเกี่ยวกับทรัสต์รีซีพ คือ เป็นวิธีการทางการเงินในการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ โดยมีการส่งมอบใบตราส่ง (Bill of Lading) และใบรับสินค้า

⁷ Black ' s Law Dictionary 9th Edition “ 1. A pre –UCC security Device-now governed by article 9 of the Code- consisting of a receipt stating that thwe wholesale buyer has possession of the goods for the benefic of the financier. Today threr must usu. Be a security agreement coupled with a filed financing Statement. Case: Chattle Morgages. 2. A method of financing commercial transaction by which title passes directly from the manufacturer or seller to a banker or lender,who as owner delivers the goods to the dealer on whose behalf the banker or lender is acting , and to whome title ultimalely goes when the bankers 's or lender's primary right has been satisfied.

⁸ Grant Gilmore. (1999). *Security Interest in Personal Property. Vol I* . The Lawbook Exchange Ltd. p 88.

⁹ Grant Gilmore. (1936). *Chattel Security : II. : A Connecticut Modification of The Uniform Trust Receipts Act*. Yale Law Journal [Vol.45 No.7(May)], pp. 1272.

¹⁰ Owen Binchy. (2008). *Conveyancing Volum 1&2*. New York: Oxford University Press Inc.pp. 212.

คลัง (Warehouse Receipts) ให้แก่ทรัสต์ (Trustee) ภายใต้ธุรกรรมทรัสต์รับ (Trust receipt Transaction)¹¹

6. John Hanna อธิบายเกี่ยวกับนิติกรรมทรัสต์รับใน Mercer Beasley Law Review ไว้ว่า คือนิติกรรมระหว่างผู้ให้กู้ยืม และผู้กู้ยืม สำหรับวัตถุประสงค์ไว้วัตถุประสงค์หนึ่ง เฉพาะ โดยเฉพาะการที่ผู้ให้กู้ยืม ได้ยึดถือสิทธิในทรัพย์สินหลักประกันที่เป็นสินค้า เอกสาร หรือตราสารทางการเงินที่แสดงถึงตัวสินค้านั้น¹²

2.2.2 ความหมายของสัญญาทรัสต์รับของนักกฎหมายไทย

ประเทศไทยเองมีการใช้ทรัสต์รับมาเป็นระยะเวลากว่า 50 ปี เห็นได้จากมีคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๔๘/๒๕๐๕ แต่สัญญาทรัสต์รับไม่ได้มีนิยามความหมายปรากฏในกฎหมายเป็นการเฉพาะ มีแต่ความเห็นของนักวิชาการและความหมายที่สามารถสรุปได้จากคำพิพากษาฎีกา ดังนี้

ทรัสต์รับ คือ ตราสารที่ลูกค้าทำไว้ต่อธนาคาร โดยอาศัยความเชื่อถือว่าธนาคารมีต่อลูกค้า และลูกค้าให้การรับรองว่าธนาคารมีกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้น และมีอำนาจที่จะเรียกกลับคืนมา หรือกระทำการจำหน่ายแทนได้ทุกโอกาส และในการจำหน่ายสินค้านั้น ลูกค้าจะกระทำไปเพื่อประโยชน์ของธนาคาร และจะนำเงินที่ขายสินค้านั้นมาชำระแก่ธนาคาร¹³ ดังนั้น สัญญาทรัสต์รับเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่ไม่เข้าลักษณะเอกเทศสัญญา แต่เป็นสัญญาซึ่งลูกหนี้โอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าซึ่งเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้แก่ธนาคารผู้เป็นเจ้าของสินค้านั้น ครอบครองที่ยังไม่ชำระราคาสินค้าแก่ธนาคาร เจ้าหนี้ ลูกหนี้จะเรียกร้องเอาสินค้าคืนไม่ได้ ธนาคารจึงเป็นทั้งเจ้าหนี้และเจ้าของสินค้าไปพร้อม ๆ กัน จึงเป็นการก่อตั้งทรัพย์สินชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๒๕๘

และเนื่องจากการที่ผู้ซื้อหรือผู้นำเข้าสินค้า ได้ขอให้ธนาคารเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตไปยังผู้ขายในต่างประเทศ ทำให้ธนาคารและผู้ซื้อหรือผู้นำเข้าสินค้า มีความผูกพันกันในรูปแบบของสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต ซึ่งเมื่อมีการส่งมอบสินค้าจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อตาม เลตเตอร์ออฟเครดิตแล้วนั้น และปรากฏว่า ผู้ซื้อไม่มีเงินเพียงพอที่จะชำระค่าสินค้าไปยังผู้ขายในต่างประเทศ ซึ่งเมื่อผู้ซื้อต้องการนำสินค้าที่ผู้ขายส่งมอบมายังประเทศผู้ซื้อ โดยสิทธิในการ รับมอบสินค้า ขณะนั้น

¹¹ George W. Bacon. (1936). *A Trust Receipt Transaction : II*. Fordham Review Vol 5 Issue 2 Article 3 pp. 254.

¹² John Hanna. (1933). *New Jersey Law of Trust Receipts*. Mercer Beasley Law Review Vol. II No 1, January 1933. pp. 1.

¹³ สุนัย มโนมัยอุดม. (2532). *การชำระเงินตามสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ (Finance of International Sales)*. คุณภาพ เล่ม 3 ปีที่ 36 พฤษภาคม-มิถุนายน. หน้า 47.

ยังคงเป็นของธนาคาร ทั้งนี้ หากผู้ซื้อต้องการรับมอบสินค้า ในขณะที่ตน ยังไม่จ่ายชำระค่าสินค้า ไปยังผู้ขายต่างประเทศโดยผ่านธนาคาร ทำให้ผู้ซื้อหรือผู้นำเข้าสินค้าต้องมีการทำสัญญาทรัสต์ ริชิตไว้กับธนาคาร เพื่อให้ธนาคารได้ออกเอกสารสิทธิ ให้กับผู้ซื้อหรือผู้นำเข้าสินค้าไปรับมอบ สินค้าจากผู้รับขนส่ง

ดังนั้น สัญญาทรัสต์ริชิตเป็นสัญญาต่อเนื่องจากสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต เนื่องจาก ในเนื้อหาที่เป็นเงื่อนไขการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต จะระบุว่า ผู้ขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตยอมรับ ความไม่มีคุณสมบัติของธนาคาร โดยธนาคารมีสิทธิที่จะครอบครองและมีอำนาจในการควบคุม ในทรัพย์สินทั้งหมดที่ถูกขนส่งมา¹⁴ จากเงื่อนไขดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สัญญาทรัสต์ริชิตเกิดมา จากสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต และการทำสัญญาทรัสต์ริชิต มิได้ทำให้หนี้ตามสัญญาเลตเตอร์ ออฟเครดิตระงับไปได้ในตัว การทำทรัสต์ริชิตเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าหรือเงินค่าขาย สินค้าเป็นของธนาคาร เพื่อชำระหนี้ค่าสินค้าตามสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต แม้ลูกค้า จะครอบครองสินค้า ก็เป็นการครอบครองสินค้า หรือยึดถือไว้แทนธนาคารเพื่อการชำระหนี้ ดังกล่าว เท่านั้น¹⁵ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สัญญาทรัสต์ริชิตกับสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต เป็นสัญญา คนละชนิดกัน ทั้งนี้ จากคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๖๐๔/๒๕๓๑ วินิจฉัยว่า คำฟ้องเดิมโจทก์ขอให้จำเลย ชำระหนี้ตามสัญญาทรัสต์ริชิต แม้โจทก์จะบรรยายฟ้องว่าจำเลยขอให้โจทก์เปิดเลตเตอร์ ออฟเครดิต เพื่อชำระราคาสินค้าที่จำเลยสั่งซื้อจากต่างประเทศ และต่อมาโจทก์ได้ชำระราคาสินค้า แทนจำเลยแล้วก็เป็นเพียงการบรรยายถึงมูลเหตุแห่งการทำสัญญาทรัสต์ริชิตที่โจทก์ฟ้องเท่านั้น การที่โจทก์ขอแก้ไขคำฟ้อง โดยไม่ขอบังคับตามสัญญาทรัสต์ริชิต แต่ขอให้จำเลยชำระหนี้ตาม สัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต เป็นการตั้งข้อหาใหม่ เปลี่ยนแปลงข้อหาในคำฟ้องเดิม มิใช่เป็น การสละข้อหาบางข้อ จึงไม่ชอบที่จะกระทำได้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๗๕¹⁶

นอกจากนี้ ยังมี นักกฎหมาย อีกหลายท่านที่ได้ให้คำนิยามของทรัสต์ริชิต ดังนี้

¹⁴ “ The application hereby recognizes and admits the bank’s unqualified right to possession and disposition of all property shipped under”

¹⁵ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง. (2549). *แนวทางในการจัดทำ ร่างพระราชบัญญัติสัญญาให้สินเชื่อทางพาณิชย์ที่มีเอกสารประกอบ*. การสัมมนาเชิงวิชาการครั้งที่ 4/2549. หน้า 14.

¹⁶ วิชัย ตันติกุลานันท์. (2544). *คำอธิบายสัญญาว่าด้วยเลตเตอร์ออฟเครดิต(L/C) และ ทรัสต์ริชิต(T/R)*.

กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร. หน้า 48.

1. หนังสือสัญญาชนิดหนึ่ง ที่ผู้เค้ายำทำไว้ต่อธนาคาร เพื่อเป็นการรับรองว่า การที่ตนขอรับเอกสารประกอบในการส่งสินค้า (Shipping Documents) ธนาคารยังมีกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นอยู่ (หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้เค้ายำขอรับนั่นเอง) และ เมื่อผู้ซื้อสินค้าเหล่านั้นได้แล้ว จึงจะนำเงินมาชำระคืนให้แก่ธนาคารต่อไป¹⁷

2. เอกสารฉบับหนึ่งที่ผู้ซื้อ จัดทำให้ธนาคารไว้เป็นหลักฐาน เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะขยายผลบังคับของการรับจำนำสินค้าเป็นประกันออกไปอีก แม้ว่าธนาคารได้ส่งมอบใบตราส่งให้แก่ผู้ซื้อแล้วก็ตาม¹⁸

3. หนังสือที่ผู้ขอเปิด L/C หรือผู้นำสินค้าเข้าด้วย B/C ทำขึ้นให้ไว้ต่อธนาคาร เพื่อขอรับเอกสารแสดงสิทธิ์ในสินค้า ออกจากธนาคาร โดยยังไม่ต้องชำระเงิน โดยการที่ธนาคารมอบเอกสารสิทธิ์ให้แก่ผู้นำเข้าไปนั้น ถือเป็นการโอนสิทธิ์ครอบครองสินค้า ให้ผู้นำเข้าไปครอบครอง และหาประโยชน์โดยการจำหน่ายหรือปรุงแต่งเพื่อจำหน่าย และเมื่อจำหน่ายสินค้านั้นได้เมื่อใด ผู้นำเข้ามีหน้าที่ต้องนำเงินมาชำระให้ธนาคาร¹⁹

4. หนังสือสัญญาชนิดหนึ่งที่ผู้ส่งสินค้าเข้า (Importer) ทำไว้ต่อธนาคารเป็นการรับรองว่า การที่ตนขอรับเอกสารประกอบในการส่งสินค้า (Shipping Documents) จากธนาคารไปออกสินค้าจากกรมศุลกากร ไปจำหน่ายก่อน โดยที่ยังมิได้รับการชำระเงินตามตั๋วแลกเงินให้แก่ธนาคารนั้น ธนาคารยังมีกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นอยู่ และเมื่อลูกค้าผู้นำเข้าจำหน่ายสินค้าเหล่านั้นได้แล้ว จึงจะนำเงินไปชำระคืนให้ธนาคารตามระยะเวลาที่ได้ตกลงกันต่อไป²⁰

5. ขณะที่ท่านอาจารย์ บัญญัติ สุชีวะ ก็ได้ให้ความหมายของทรัสต์รีซีท ไว้เช่นกัน²¹ ว่า ทรัสต์รีซีท คือ ตราสารซึ่งเป็นหลักฐาน แสดงว่า ได้มีสัญญาระหว่างธนาคารผู้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต และลูกค้าผู้ขอให้เปิดเครดิต โดยธนาคารสัญญาจะมอบเอกสารที่จะใช้ในการรับมอบสินค้าให้ผู้ขอเปิดเครดิต เพื่อไปปรับสินค้าและนำสินค้านั้น ไปขายได้ แต่กรรมสิทธิ์ในสินค้ายัง

¹⁷ สมพงษ์ เฟื่องอารมย์. (2544). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: บริษัท โมเดิร์นเพรส แอนด์ กราฟฟิค จำกัด. หน้า 21.

¹⁸ พร พิศาลบุตร,บุญเลิศ เย็นคงคา,ทิพย์สุดา กันดา. (2543). *ธุรกิจระหว่างประเทศ(International Business Practice)*. กรุงเทพฯ:ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. หน้า 182.

¹⁹ อารุช โพธิ์เล็ก. (2542). *L/C & B/C เอกสารธนาคารเพื่อการนำเข้า-ส่งออก*. กรุงเทพฯ:ไอ โอนิค อินเตอร์เทรด. หน้า 33.

²⁰ ประไพศรี อินทรรองพล. *การส่งสินค้าเข้าและส่งออก*. กรุงเทพฯ:ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. หน้า 109.

²¹ บัญญัติ สุชีวะ. (2545). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 7 ปรับปรุงโดย ไพโรจน์ วายุภาพ*. กรุงเทพฯ:ห้างหุ้นส่วนจรรยาธรรมพิมพ์. หน้า 49.

เป็นของธนาคาร และผู้ขอเปิดเครดิตสัญญาว่า จะยึดถือเอกสารที่จะใช้ในการรับมอบสินค้าและสินค้า รวมทั้งเงินที่ขายสินค้านั้นไว้ในนามธนาคาร

ดังนั้น จากความหมายของทรัสต์รีซิปท์ข้างต้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า ทรัสต์รีซิปท์ (Trust Receipt) คือ เป็นสัญญาต่างตอบแทนที่ไม่เข้าลักษณะเอกเทศสัญญา แต่เป็นสัญญาซึ่งลูกหนี้ได้ออกรวมสิทธิ์ในสินค้า ซึ่งเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้แก่ธนาคารผู้เป็นเจ้าของ และลูกหนี้ให้การรับรองว่าธนาคารมีกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้น โดยมีอำนาจที่จะเรียกกลับคืนมา หรือกระทำการจำหน่ายแทนได้ทุกโอกาส ซึ่งธนาคารสัญญาจะมอบเอกสารที่จะใช้ในการรับมอบสินค้าให้แก่ลูกหนี้ผู้ซึ่งเป็นผู้นำเข้า เพื่อไปปรับสินค้าและนำสินค้านั้นไปขาย ทั้งนี้ ลูกหนี้จะให้คำรับรองว่าจะนำสินค้าไปจำหน่ายเพื่อประโยชน์ของธนาคารและจะนำเงินที่ขายสินค้าได้นั้นมาชำระหนี้แก่ธนาคารในภายหลัง

2.3 ประวัติความเป็นมา และการนำสัญญาทรัสต์รีซิปท์มาใช้ในประเทศไทย

สัญญาทรัสต์รีซิปท์ได้เกิดขึ้นและมีวิวัฒนาการมาจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลากว่า 134 ปี ซึ่งเมื่อการค้าระหว่างประเทศมีการแพร่หลายไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเองก็ได้รับอิทธิพลในเรื่องสัญญาทรัสต์รีซิปท์ โดยมีการใช้สัญญาทรัสต์รีซิปท์มากกว่า 50 ปี เห็นได้จากมีคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๔๘/๒๕๐๕ ที่เป็นคำพิพากษาเกี่ยวกับสัญญาทรัสต์รีซิปท์โดยตรง ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสัญญาทรัสต์รีซิปท์มากยิ่งขึ้น ควรต้องมีการศึกษาประวัติความเป็นมา และการนำสัญญาทรัสต์รีซิปท์มาใช้ในประเทศไทย

2.3.1 ประวัติความเป็นมาของสัญญาทรัสต์รีซิปท์

สัญญาทรัสต์รีซิปท์ เป็นสัญญาที่มีกำเนิดและวิวัฒนาการจากกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกในโลก โดยเริ่มมีพื้นฐาน (foundation of trust receipt doctrine) มาจากการปฏิบัติในการค้าเมล็ดพืชผ่านทะเลสาบเกรทเลคส์ (Great Lakes grain trade) ในรัฐนิวยอร์ก ทั้งนี้มีคดีที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการค้าดังกล่าว อันเป็นจุดกำเนิดของสัญญาซึ่งต่อมาเรียกว่าทรัสต์รีซิปท์ (trust receipt) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1878 เป็นต้นมา²² ซึ่งสอดคล้องกับนักกฎหมายชาวอเมริกัน Grant Gilmore ได้ระบุว่า ทรัสต์รีซิปท์ มีคำพิพากษา คดีแรก ๆ จะเกี่ยวข้องกับการส่งพืชผลทางการเกษตรที่ทะเลสาบเกรท (Great Lakes) และอย่างไรก็ตาม

²² สุทธินันท์ เสียมสกุล. (2524). *สัญญาทรัสต์รีซิปท์*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า1-2.

ทรัสต์รีซีพ (trust receipt) เป็นเครื่องมือที่ไม่เด่นชัด จนกระทั่ง ท้ายศตวรรษ และต่อมาถูกนำมาใช้ เฉพาะในนิติกรรม หรือธุรกรรม ที่เริ่มจากการส่งของระหว่างประเทศ²³

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าสัญญาทรัสต์รีซีพมีต้นกำเนิดมาจากกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยศาลสหรัฐอเมริกาได้มีโอกาสในการตัดสินคดีเกี่ยวกับทรัสต์รีซีพครั้งแรกในปี ค.ศ.1894 ในระยะแรกนั้น สัญญาทรัสต์รีซีพมีลักษณะเป็นการให้ทุนสำหรับการประกอบธุรกิจของ ธนาคารต่อผู้ประกอบธุรกิจ ส่วนในประเทศอังกฤษศาลอังกฤษได้ให้ความหมายของสัญญา ทรัสต์รีซีพไว้ในคดี North Western Bank Ltd. V pointer, Son and McDonalds[1985] AC 56 ว่าเป็น การที่ธนาคารในฐานะผู้ครอบครองสินค้าเพื่อเป็นประกัน โอนการครอบครองสินค้าโดยการส่ง มอบใบตราส่งให้แก่ผู้ซื้อ เพื่อนำสินค้าไปขายในนามของธนาคาร และนำเงินที่ขายสินค้าได้มา ชำระหนี้ตามสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิตให้แก่ธนาคาร²⁴

สำหรับประเทศไทย สัญญาทรัสต์รีซีพไม่จัดอยู่ในประเภทของเอกเทศสัญญาใด แต่ มีผลผูกพันบังคับได้แก่คู่สัญญา เพราะข้อตกลงทรัสต์รีซีพไม่ได้เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑ สัญญาทรัสต์รีซีพนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 50 ปีมานี้เอง เห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๔๘/๒๕๐๕²⁵ ได้วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามข้อตกลงในสัญญาใบรับสินค้า (trust receipt) ซึ่งโจทก์มอบอำนาจให้จำเลยไปจัดการขายสินค้าและนำเงินมาชำระให้โจทก์ตามที่กำหนด กันไว้ สัญญาเช่นนี้เป็นการเรียกเงินค่าขายของ มิใช่เป็นการเรียกเงินที่โจทก์ออกทรงออกไป อายุความฟ้องร้องจึงมีกำหนด 10 ปี และมีคำพิพากษาฎีกาต่อ ๆ มา คือ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖/๒๕๑๗ วินิจฉัยวางแนวไว้ว่า ศาลยอมรับให้สัญญาทรัสต์รีซีพมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย โดย เป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๕ ซึ่ง กรรมสิทธิ์ในสินค้าตามสัญญาทรัสต์รีซีพเป็นของธนาคารตามปกติประเพณีแห่งข้อสัญญา ทรัสต์รีซีพ และเป็นวิธีการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินอย่างหนึ่ง²⁶

²³ Grant Gimore. (1948). *Chattel Security:II*. Yale Law School. J.517. Faculty Scholarship Series Paper2676 , pp 761.

²⁴ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 15. หน้า 13-14.

²⁵ ศูนย์วิชาการศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ. (2552). *คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ตามคำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2551*. กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์. หน้า 140.

²⁶ อภิญญา เลื่อนฉวี . (2552). *กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ :วิญญูชน . หน้า 212.

สำหรับธนาคารในประเทศไทย ได้มีการนำสัญญาทรัสต์รีซีทมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งในทางธรรมเนียมปฏิบัติของธนาคาร จะเป็นการทำสัญญาทรัสต์รีซีทระหว่างธนาคารและลูกค้าของธนาคารที่มีการใช้บริการด้านการค้าระหว่างประเทศที่ได้รับสินค้าให้นำเข้าสินค้าไปจากธนาคาร ซึ่งสินค้าให้นำเข้าสินค้าเกิดขึ้นในทันที ที่ธนาคารได้จ่ายชำระค่าสินค้านำเข้าระหว่างประเทศไปยังผู้ขายต่างประเทศ แทนผู้ซื้อที่เป็นลูกค้าของธนาคารเอง โดยสัญญาทรัสต์รีซีทนี้ จะอยู่ในลักษณะเป็นการทำสัญญาระหว่างเอกชนกับเอกชน ที่สิทธิและหน้าที่ของธนาคารและลูกค้ามีความเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ สัญญาทรัสต์รีซีทเป็นสัญญาระหว่างธนาคารผู้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต และลูกค้าผู้ขอให้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต โดยธนาคารสัญญาจะมอบเอกสารที่จะใช้ในการรับมอบสินค้าให้ผู้ขอเครดิตเพื่อไปรับสินค้าและนำสินค้าไปขายได้ แต่กรรมสิทธิ์ในสินค้ายังเป็นของธนาคารอยู่ และผู้ขอเครดิต หรือลูกค้ารักษาสินค้านั้นไว้ไว้ในนามของธนาคาร และจะนำเงินมาชำระให้แก่ธนาคารเพื่อหักกับเงินที่เป็นหนี้ตามตัวแลกเงิน ที่ธนาคารได้จ่ายชำระค่าสินค้าไปยังผู้ซื้อต่างประเทศ แทนผู้ผู้ขอเครดิต ขณะเดียวกัน มีกรณีผู้ซื้อสินค้า(ผู้นำเข้าสินค้า) ไม่ได้อยู่ในรูปแบบการชำระค่าสินค้านำเข้าระหว่างประเทศ ที่ขอให้ธนาคารเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต แต่ผู้ซื้อสินค้า (ผู้นำเข้าสินค้า) ต้องการเงินทุนจากธนาคารเพื่อจ่ายชำระไปยังผู้ขายในต่างประเทศ ก็สามารถเข้าผูกพันในสัญญาทรัสต์รีซีทได้เช่นกัน ที่กลายเป็นสัญญาระหว่างธนาคาร กับผู้ซื้อผู้ยืมเงิน

ดังนั้น ตามสัญญาทรัสต์รีซีทที่ผู้ซื้อลงนามทำและมอบให้แก่ธนาคารนั้นจะมีข้อความว่า ผู้ซื้อรับว่าเพื่อเป็นการตอบแทนการที่ธนาคารส่งมอบเอกสารซึ่งรวมถึง Bill of Lading ให้แก่ตน ตนจะยึดถือเอกสารเหล่านั้นไว้ใ้ในกองทรัสต์เพื่อประโยชน์ของธนาคาร (hold them on trust for the bank) และจะนำเอกสารไปเพื่อขายสินค้าในฐานะตัวแทนของธนาคาร เมื่อขายสินค้าได้จะยึดถือเงินที่ขายได้ในกองทรัสต์เพื่อประโยชน์ของธนาคารอีกเช่นกัน โดยการนำทรัสต์รีซีทเป็นการผูกพันลูกค้าในฐานะเป็นลูกหนี้ ซึ่งกฎหมายของไทยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่อง Trustee ไว้²⁷ จากข้อความของสัญญาทรัสต์รีซีท แสดงให้เห็นว่า ธนาคารต้องการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินค้าตามสัญญาทรัสต์รีซีท โดยการระบุว่า ผู้ซื้อสินค้า หรือลูกค้าของธนาคารกระทำการขายสินค้าในฐานะตัวแทนของธนาคาร ซึ่งการแสดงความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ก็เพื่อนำทรัพย์สินตามสัญญาทรัสต์รีซีท มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ที่ผู้ซื้อสินค้า(ผู้นำเข้าสินค้า) มีต่อธนาคาร

2.3.2 การนำสัญญาทรัสต์รีซีทมาใช้ในประเทศไทย

ดังที่กล่าวข้างต้น ประเทศไทยมีการทำสัญญาทรัสต์รีซีทและมีคดีขึ้นสู่ศาลจำนวนหนึ่ง แต่ประเทศไทยก็ยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัญญาทรัสต์รีซีทอย่างชัดเจน เมื่อเกิดข้อ

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 213.

พิพาทตามสัญญาทรัสต์รีซีทขึ้น ศาลไม่สามารถปฏิเสธความไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๔ จึงต้องอาศัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔ เพื่ออุดช่องว่าง ศาลจึงต้องนำบทบัญญัติเรื่องนิติกรรมสัญญาทั่วไปมาบังคับใช้แก่กรณี โดยมีคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับ ที่ตัดสินกรณีเกี่ยวกับทรัสต์รีซีท โดยฉบับแรกที่มารับรองความ มีผลทางกฎหมายของสัญญาทรัสต์รีซีท²⁸ คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๔๘/๒๕๐๕²⁹ ซึ่งกำหนดว่า “การที่ธนาคารฟ้องเรียกให้ชำระหนี้ตามสัญญาทรัสต์รีซีท ไม่ใช่เป็นการฟ้องเรียกเงินที่ธนาคารได้ออกทรองจ่ายค่าสินค้าไป อันจะทำให้อายุความฟ้องร้องมีเพียง ๒ ปี ตามมาตรา ๑๖๕(๑) แต่เป็นการฟ้องเรียกเงินค่าขายสินค้า คือเงินที่จำเลยซึ่งเป็นผู้ให้สัญญาขายสินค้าได้ และมีได้นำมาชำระหนี้ให้แก่ธนาคารตามสัญญาทรัสต์รีซีท ซึ่งต้องให้อายุความทั่วไปคือ ๑๐ ปี”

นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาอื่น ๆ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖/๒๕๑๗³⁰ ได้วินิจฉัยไว้ “เอกสารที่เรียกว่า Trust Receipt ใบรับสินค้าเชื่อ ที่จำเลยทำให้ไว้กับธนาคารผู้ร้อง มีข้อสาระสำคัญว่า จำเลยยอมให้ธนาคารผู้ร้องถือเอาเอกสารที่ว่าเป็นประกันการชำระเงิน และถือเอาสินค้าเป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคารผู้ร้องได้ โดยมีเงื่อนไขว่าจำเลยทำหน้าที่แทนธนาคารผู้ร้อง ในการนำเข้าไปเก็บรักษาแล้วจะต้องจำหน่ายสินค้า และนำเงินที่ได้จากการขายมาชำระให้ธนาคารผู้ร้องต่อไป ธนาคารผู้ร้องมีสิทธิเลิกสัญญาและเข้าครอบครองสินค้าทั้งหมดนั้นเมื่อใดก็ได้ พิเคราะห์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๘ พึงเห็นได้ว่า เอกสารทรัสต์รีซีท เป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง ไม่เข้าลักษณะเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓ และมีผลผูกพันคู่กรณีตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๕ โดยเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแก่กันแล้ว ครอบครองที่จำเลยยังไม่ชำระราคาสินค้าแก่ธนาคารผู้ร้อง จำเลยจะเรียกร้องเอากรรมสิทธิ์ในสินค้าคืนไปไม่ได้ ธนาคารจึงเป็นทั้งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องเอาชดใช้ราคาสินค้า และเป็นเจ้าของสินค้าไปพร้อมๆกัน สินค้าชิ้นนั้น เป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคารผู้ร้อง เป็นการก่อตั้งทรัพย์สินชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๒๕๘ แล้ว เมื่อโจทก์นำยึดสินค้านั้น ธนาคารผู้ร้องย่อมมีสิทธิที่จะขอให้ปล่อยทรัพย์สินได้ โจทก์จะโต้แย้งว่ากรรมสิทธิ์เป็นของจำเลยหาได้ไม่”

²⁸ ขวลิต อัดถศาสตร์. (2554). *คำบรรยายวิชากฎหมายการค้าระหว่างประเทศครั้งที่ 7*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 283.

²⁹ เข้าถึงได้จาก <http://deka2007.supremecourt.or.th> ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๔๘/๒๕๐๕.

³⁰ เข้าถึงได้จาก <http://deka2007.supremecourt.or.th> ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖/๒๕๑๗.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๕๗/๒๕๒๔³¹ วินิจฉัยไว้ว่า “จำเลยทำสัญญาทรัสต์รีซีท (ใบรับสินค้าเชื่อ) ให้ไว้กับโจทก์เพื่อรับเอกสารการส่งสินค้าไปออกสินค้าจากท่าเรือเพื่อนำไปจำหน่ายแก่ผู้ซื้อ ดังนี้ การทำสัญญาทรัสต์รีซีทนั้น เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าหรือเงินค่าขายสินค้าไปเป็นของโจทก์ เพื่อชำระหนี้ค่าสินค้าตามตัวแลกเงินตามเลตเตอร์ออฟเครดิตและตามสัญญาทรัสต์รีซีท แม้จำเลยจะเป็นผู้ครอบครองสินค้าหรือเงินค่าขายสินค้าไว้ ก็เป็นการครอบครองหรือยึดไว้แทนโจทก์เพื่อชำระหนี้ดังกล่าวเท่านั้น เงินที่ขายได้ต้องหักชำระหนี้ค่าสินค้าและอุปกรณ์แก่โจทก์ เงินเหลือคืนให้จำเลย โจทก์ไม่มีสิทธิเอาเงินที่ขายสินค้าได้ไปหักกับหนี้รายอื่นที่ไม่เกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิตและสัญญาทรัสต์รีซีท”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๒๕๔/๒๕๔๔³² วินิจฉัยว่า “การซื้อขายสินค้านี้ระหว่างประเทศ มีวิธีปฏิบัติในการชำระค่าสินค้าเป็นหลักสากลแตกต่างจากการซื้อขายทั่วไป คือ ผู้ซื้อจะต้องขอเครดิตจากธนาคารใดธนาคารหนึ่งภายในประเทศของผู้ซื้อสั่งให้ตัวแทนของธนาคารนั้นชำระราคาสินค้าให้แก่ผู้ขาย โดยเมื่อผู้ขายได้นำสินค้าตามที่สั่งซื้อส่งมอบให้แก่ผู้ขนส่งแล้วต้องนำเอกสารเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ขนส่งมอบให้เป็นหลักฐานว่าได้รับสินค้าไว้จากผู้ขายแล้ว ไปยื่นเสนอต่อธนาคารซึ่งเป็นตัวแทนของธนาคารในประเทศผู้ซื้อให้จ่ายเงินค่าสินค้าแก่ผู้ขายไปก่อน โดยวิธีการเช่นนี้ ผู้ซื้อสามารถทำได้โดยยื่นคำขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตแก่ธนาคารหนึ่งในประเทศ โดยนำหลักทรัพย์มาวางเป็นประกันไว้แก่ธนาคารนั้น และเมื่อสินค้าเดินทางมาถึงประเทศผู้ซื้อผู้ขนส่งมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าให้แก่ธนาคารผู้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตให้แก่ผู้ซื้อเพราะเป็นผู้ถือใบตราส่งสินค้าไว้ เมื่อโจทก์เป็นธนาคารผู้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตให้แก่จำเลยจึงเป็นผู้มีสิทธิรับมอบสินค้าไว้จากผู้ขนส่ง หากจำเลยจะมารับสินค้าไปก็ต้องชำระราคาสินค้าพร้อมกับค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย และหากยังไม่มีเงินชำระแต่ต้องการรับสินค้าไปจำหน่ายก่อน จำเลยก็ต้องทำความตกลงกันอีกครั้งหนึ่งด้วยการทำสัญญาทรัสต์รีซีท เมื่อจำเลยทำสัญญาทรัสต์รีซีทกับโจทก์โดยขอรับสินค้าไปจำหน่ายก่อน แต่ไม่ชำระเงินค่าสินค้าภายในกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในสัญญา โจทก์ย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกร้องให้จำเลยชำระเงินตามสัญญาทรัสต์รีซีทดังกล่าว ซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงอายุความในการใช้สิทธิดังกล่าวไว้โดยเฉพาะ จึงต้องใช้อายุความทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 คือ มีกำหนด 10 ปี ไม่ใช่เป็นกรณีตัวแทนเรียกร้องเงินทროงที่จ่ายแทนตัวการซึ่งมีอายุความ 2 ปี” เป็นต้น

³¹ เข้าถึงได้จาก <http://deka2007.supremecourt.or.th> ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๕๗/๒๕๒๔.

³² เข้าถึงได้จาก <http://deka2007.supremecourt.or.th> ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๒๕๔/๒๕๔๔.

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว จึงสามารถถือเป็นบรรทัดฐานได้ว่า การทำทรัสต์วิธีที่ก็คือธนาคารยินยอมให้ลูกค้าออกสินค้าไปก่อน กรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นยังคงเป็นของธนาคาร ตราบเท่าที่ลูกค้ายังไม่ชำระค่าสินค้า และธนาคารมีสิทธิเลิกสัญญาและเข้าครอบครองสินค้าทั้งหมดเมื่อใดก็ได้ โดยใช้หลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๖๘ มาตรา ๓๖๙ และมาตรา ๑๒๕๘

2.4 หลักเกณฑ์การทำสัญญาทรัสต์วิธีชื้อของประเทศไทย

การทำสัญญาทรัสต์วิธีชื้อในประเทศไทยจะมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากก่อนเกิดนิติสัมพันธ์ในสัญญาทรัสต์วิธีชื้อได้ นั้น ลูกค้าธนาคารหรือผู้นำเข้าจะต้องกำหนดรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ เพื่อเป็นวิธีเก็บเงินจากผู้ซื้อหรือลูกค้าธนาคารหรือผู้นำเข้า และ ณ เวลาที่ผู้ซื้อหรือลูกค้าธนาคารหรือผู้นำเข้า ต้องจ่ายชำระเงินตามรูปแบบที่กำหนดไว้ แต่ไม่มีเงินทุนเพียงพอ ธนาคารของผู้ซื้อก็จะชำระเงินค่าสินค้าตามรูปแบบที่กำหนดไปยังผู้ขายต่างประเทศ พร้อมกันนี้ผู้ซื้อหรือลูกค้าธนาคารหรือผู้นำเข้า จะต้องผูกพันตนเข้าทำสัญญาทรัสต์วิธีชื้อ เพื่อยอมรับว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือสินค้าตามสัญญาทรัสต์วิธีชื้อเป็นของธนาคาร ขณะเดียวกัน ในการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศทางเรือจะเกี่ยวข้องกับใบตราส่ง (Bill of Lading) ที่มีทั้งระบุชื่อธนาคาร และไม่ได้ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่ง ซึ่งการเป็นผู้รับใบตราส่งนี้ มีสถานะทางกฎหมายคือเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินหรือสินค้าที่ขนส่งมาทางเรือ ทั้งนี้ จะได้กล่าวถึงรายละเอียดของรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ และที่มาของสัญญาทรัสต์วิธีชื้อ รวมถึง สถานะทางกฎหมายของใบตราส่ง เป็นลำดับ ดังนี้

2.4.1 รูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศและที่มาของสัญญาทรัสต์วิธีชื้อ

2.4.1.1 รูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ

ในทางการค้าระหว่างประเทศ นอกจากการขนส่งโดยทางเรือจะเป็นวิธีการส่งมอบสินค้าจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อที่อยู่กันคนละประเทศแล้ว ขณะที่รูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศก็เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการส่งมอบเงิน จากผู้ซื้อไปยังผู้ขายที่อยู่กันคนละประเทศด้วยเช่นกัน ซึ่งรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ มีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับที่ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงระหว่างกัน โดยรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ มีรูปแบบ ดังต่อไปนี้

2.4.1.1.1 การชำระเงินสดหรือการชำระเงินล่วงหน้า (Cash or Advance Payment) แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

- การชำระด้วยเงินสด (Cash) หมายถึง การที่ผู้ซื้อชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด ธนบัตร ตัวแลกเงินธนาคาร(Draft) หรือเช็คธนาคาร(Cashier ' s Cheque) ซึ่งถือเสมือนเป็นเงินสด ไปให้ผู้ขายพร้อมการสั่งซื้อสินค้า ซึ่งมักจะเป็นสินค้าที่มีราคาไม่สูงนัก เช่น สั่งซื้อหนังสือหรือตัวอย่างสินค้า

- การชำระเงินล่วงหน้า (Advance Payment) หมายถึง การจ่ายเงินพร้อมการสั่งซื้อสินค้าซึ่งอาจชำระเต็มตามมูลค่าสินค้า หรือชำระเพียงบางส่วน เช่น ร้อยละ 25 ของราคาสินค้า ซึ่งเรียกว่า “Down Payment” วิธีการนี้ผู้ซื้อจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะต้องจ่ายเงินไปก่อนที่จะเห็นสินค้าหรือได้รับสินค้าไม่ครบ และมักจะใช้วิธีนี้ในกรณีสินค้าหายาก หรือสินค้าเป็นที่ต้องการทั่วไป หรือเครดิตของผู้ซื้อยังไม่เป็นที่เชื่อถือ

2.4.1.1.2 การเปิดบัญชีเงินเชื่อ (Open Account)

การเปิดบัญชีเงินเชื่อ หมายถึง การซื้อสินค้าเงินเชื่อที่ไม่ต้องทำตัวสัญญาใช้เงิน และ ผู้ซื้อมักผ่อนชำระเป็นเดือนหรือระยะเวลาตามแต่ละตกลงกัน วิธีการนี้ผู้ขายจะส่งมอบสินค้าให้ ผู้ซื้อก่อนโดยผู้ซื้อไม่ต้องชำระเงิน โดยผู้ขายจะรอการรับชำระเงินซึ่งอาจเป็นเวลา 30 วัน 60 วัน หรือ 90 วัน หรือนานกว่านั้น ทั้งนี้ผู้ขายอาจจูงใจให้ผู้ซื้อชำระเงินเร็วขึ้นได้ โดยแจ้งให้ ผู้ซื้อทราบว่าถ้าชำระเงินเร็วขึ้นผู้ขายจะให้ส่วนลดแก่ผู้ซื้อเป็นร้อยละเท่าใด ทั้งนี้ ในการซื้อขายระหว่างกัน ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถกำหนดให้มีรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้านี้ระหว่างประเทศมากกว่าหนึ่งรูปแบบสำหรับหนึ่งรายการซื้อขาย เช่น บางส่วนเป็นการชำระเงินล่วงหน้า และบางส่วนเป็นการเปิดบัญชีเงินเชื่อ

2.4.1.1.3 การชำระเงินโดยวิธีเรียกเก็บเงิน (Bill for Collection)

ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงกันว่าเมื่อผู้ขายส่งสินค้าแล้ว ผู้ขายจะส่งเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้า (Shipping Documents) หรือเอกสารทางการค้า (Commercial Papers) ไปเรียกเก็บเงินผ่านธนาคารของตน ไปยังธนาคารของผู้ซื้อแล้ว เพื่อขอให้ธนาคารจัดการให้ผู้ซื้อชำระค่าสินค้าหรือรับรองตัวแลกเงิน หรือตราฟัท (Bill of Exchange or Draft) ผู้ซื้อจึงจะได้รับเอกสารเหล่านั้น เนื่องจากผู้ซื้อจะไม่สามารถไปออกสินค้าโดยไม่มีเอกสารดังกล่าว โดยให้ธนาคารของผู้ซื้อเรียกเก็บเงินจากผู้ซื้อและโอนเงินกลับมายังธนาคารผู้ขาย ภายใต้ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับตัวเรียกเก็บ URC 522³³ (กฎระเบียบที่ใช้บังคับกับการชำระเงินด้วยตัวเรียกเก็บ) การชำระเงินโดยวิธีตัวแลกเงินเรียกเก็บนี้มีกฎมาตรฐานเพื่อการเรียกเก็บเงิน (Uniform Rules for Collections) หรือเรียกชื่อย่อว่า URC ของสภาหอการค้าระหว่างประเทศ

³³ Uniform Rules For Collection No.522 (1995). (hereinafter “URC 522”).

(International Chamber of Commerce หรือเรียกชื่อย่อว่า I.C.C.) ที่ธนาคารพาณิชย์ทั่วโลก รวมทั้งธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยนำมาใช้บังคับ กฎมาตรฐานฉบับแรกนี้มีชื่อว่า “ Uniform Rules for Collection of Commercial Papers ” ประกาศใช้เมื่อปี ค.ศ.1956 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1967 ครั้งที่สอง เมื่อ ค.ศ.1978 และครั้งล่าสุดเมื่อ ค.ศ.1995 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1996 ทั้งนี้ URC (Uniform Rules for Collection) หรือกฎระเบียบที่ใช้บังคับกับการชำระเงินด้วยตั๋วเรียกเก็บ (Bill for Collection) ออกมาบังคับโดยสภาหอการค้าระหว่างประเทศกำหนดขึ้นมา เพื่อให้ธนาคารใช้เป็นหลักปฏิบัติร่วมกันในทางประเพณีปฏิบัติทางการค้าระหว่างประเทศ

วิธีการเรียกเก็บเงินมี 2 วิธี คือ

ก. การเรียกเก็บเงินโดยผู้ซื้อรับรองตั๋วแลกเงินก่อน จึงสามารถนำเอกสารไปออกสินค้าได้ (Documents Against Acceptance –D/A)³⁴

วิธีนี้เมื่อผู้ขาย (Exporter) ได้ส่งสินค้าไปยังผู้ซื้อแล้ว ก็จะรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับ การส่งสินค้า (Shipping Documents) เช่น ใบตราส่งสินค้าทางทะเล (Bill of Lading) ใบกำกับราคาสินค้า (Invoice) มาติดต่อธนาคารในประเทศของตน โดยผู้ขายจะออกตั๋วแลกเงิน (Bill of Exchange) พร้อมทั้งมอบเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้าให้แก่ธนาคารผู้ส่งตั๋วแลกเงิน (Remitting Bank) ซึ่งอยู่ในประเทศของผู้ขาย (Export Country) จากนั้น Remitting Bank จะติดต่อและส่งตั๋วแลกเงินพร้อมทั้งเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้าทั้งหมดไปให้ธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามตัว (Collecting Bank) ซึ่งอยู่ในประเทศของผู้ซื้อ (Import Country) ช่วยเรียกเก็บเงินจากผู้ซื้อ (Importer) แต่ Collecting Bank นั้นอาจมิใช่ธนาคารที่ผู้ซื้อเป็นลูกค้าอยู่ ดังนั้น ธนาคารผู้เรียกเก็บตั๋วแลกเงินก็จะติดต่อธนาคารซึ่งผู้ซื้อเป็นลูกค้าอยู่ช่วยดำเนินการยื่นตั๋วแลกเงิน ต่อผู้ซื้อ หรือที่เรียกว่า ธนาคารผู้ยื่นตั๋วแลกเงิน (Presenting Bank) ตามที่ได้กำหนดมาใน Remittance Letter หรือ Covering Letter ซึ่งจะระบุรายละเอียดในสิ่งที่ธนาคารผู้ส่งตั๋วแลกเงินประสงค์จะให้เรียกเก็บ ธนาคารผู้ยื่นตั๋วแลกเงินจะยื่นตั๋วแลกเงินให้แก่ผู้ซื้อเพื่อรับรองและหรือชำระเงิน พร้อมทั้งส่งมอบเอกสารทั้งหมดเกี่ยวกับการส่งสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ เพื่อไปออกสินค้า

ข. การเรียกเก็บเงินโดยผู้ซื้อชำระเงินก่อน จึงสามารถนำเอกสารไปออกสินค้าได้ (Documents Against Payment -D/P)³⁵

วิธีนี้เมื่อผู้ขาย (Exporter) ได้ส่งสินค้าไปยังผู้ซื้อแล้ว ก็จะรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้า (Shipping Documents) เช่น ใบตราส่งสินค้าทางทะเล (Bill of Lading)

³⁴ Uniform Rules For Collection No.522 . (1995). Article 7. (hereinafter “URC 522”).

³⁵Uniform Rules For Collection No.522 . (1995). Article 7. (hereinafter “URC 522”).

ใบกำกับราคาสินค้า(Invoice) มาติดต่อธนาคารในประเทศของตน โดยผู้ขายจะออกตั๋วแลกเงิน (Bill of Exchange) พร้อมทั้งมอบเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้าให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามตั๋ว (Collecting Bank) โดยธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามตั๋ว (Collecting Bank) จะส่งเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้า ไปยังธนาคารของผู้ซื้อ เพื่อที่จะให้ผู้ซื้อ (Importer) ชำระเงินตามตั๋วแลกเงินเสียก่อน ซึ่งอาจเป็นตั๋วชนิดจ่ายเมื่อเห็น (at sight) หรือจ่ายมีกำหนดระยะเวลา (Term of Payment or Usance Bill or Usance Draft) ก็ได้ จึงจะมอบเอกสารเกี่ยวกับสินค้าทั้งหมดนี้เพื่อ ไปออกสินค้า

2.4.1.1.4 การชำระเงินโดยวิธีเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit-L/C)

การชำระเงินโดยวิธีเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต หมายถึง การที่ธนาคารออกหนังสือรับรองตามคำขอของผู้ซื้อ เพื่อรับรองจะชำระเงินให้แก่ผู้ขาย หากผู้ขายปฏิบัติตามข้อกำหนดเงื่อนไขข้อตกลงในเลตเตอร์ออฟเครดิต และสอดคล้องกับประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิตของสภาหอการค้านานาชาติ(International Chamber of Commerce) เอกสารเลขที่ 600 (UCP 600)(กฎระเบียบที่ใช้บังคับกับ L/C ทางการค้า) ทั้งนี้ UCP (Uniform Customs and Practice for Documentary Credit) หรือกฎระเบียบที่ใช้บังคับกับ L/C เป็นประเพณีและพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเครดิตชนิดที่มีเอกสารประกอบ ที่สภาหอการค้าระหว่างประเทศ กำหนดขึ้นมา เพื่อให้ธนาคารใช้เป็นหลักปฏิบัติร่วมกันในทางประเพณีปฏิบัติทางการค้าระหว่างประเทศ และถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาที่จะต้องปฏิบัติตาม และผูกมัดกับผู้ซื้อหรือผู้ขอเปิด L/C (Applicant) ธนาคารที่เปิดหรือออก L/C(Opening หรือ Issuing Bank) ผู้ขายหรือผู้รับประโยชน์ (Beneficiary) ธนาคารที่รับซื้อเอกสาร (Negotiating Bank) และธนาคารทั้งหลายที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

เลตเตอร์ออฟเครดิตมีหลักการสำคัญอยู่ 2 ประการ³⁶ คือ

1. หลักความเป็นอิสระ คือ สัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิตเป็นสัญญาที่แยกต่างหากจากสัญญาซื้อขาย หรือสัญญาอื่นที่เป็นต้นเหตุให้มีการทำสัญญาเลตเตอร์ออฟเครดิต ถือว่าธนาคารมีความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ตามเลตเตอร์ออฟเครดิต ไม่ว่าผู้ซื้อผู้ขายจะมีการปฏิบัติตามสัญญาถูกต้อง หรือปฏิบัติผิดสัญญากันอย่างไร ธนาคารมีหน้าที่ตรวจสอบเอกสารที่ผู้ขายซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ตามเลตเตอร์ออฟเครดิตนำมายื่นต่อธนาคาร ธนาคารจะถือตามเอกสารนั้นเท่านั้น ไม่ต้องสนใจว่าสินค้าที่ส่งมาจะครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ หรือไม่ได้ส่งเลย

2. หลักการปฏิบัติโดยเคร่งครัด คือ การยื่นเอกสารที่ถูกต้องตามที่ระบุไว้ในเครดิตและตรงตามบทบัญญัติที่บังคับใช้ของ UCP600 ตลอดจนมาตรฐานการปฏิบัติทางธนาคารระหว่างประเทศ การปฏิบัติโดยเคร่งครัดเป็นหน้าที่ของธนาคารผู้เปิดเครดิตซึ่งมี

³⁶ ชาลิต อรรถศาสตร์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 28. หน้า 269-271.

ตัวแทน คือ ธนาคารผู้แจ้งเครดิตที่ในบางกรณี ทำหน้าที่เป็นธนาคารผู้ยืนยันเครดิตด้วย ซึ่งต้องตรวจสอบเอกสารที่ผู้รับประโยชน์ยื่นมาว่าถูกต้องหรือไม่ โดยตรวจหน้าเอกสาร (on their face) ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบว่าเอกสารนั้นรับรอง หรือจากหน่วยงานที่ระบุไว้จริงหรือไม่

เครดิตออฟเครดิต (Letter of Credit) หรือ L/C จึงเป็นคำมั่นของธนาคารว่าจะจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงตัวแลกเงินที่มีเอกสารประกอบ ซึ่งปกติได้แก่ผู้ขายสินค้าในต่างประเทศ ซึ่งได้ขายและส่งสินค้าให้แก่ผู้รับขนส่งแล้ว วิธีการชำระเงินรูปแบบนี้เป็นที่นิยมมากที่สุด เพราะให้ความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ผู้ซื้อ (Importer) และผู้ขาย (Exporter) จะมีข้อผูกมัดตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน L/C โดยมีธนาคารเป็นสื่อกลาง ซึ่งการซื้อขายที่มีรูปแบบการชำระเงินระหว่างประเทศที่เป็นเครดิตออฟเครดิต โดยเริ่มจากเมื่อผู้ซื้อ (Importer) ได้ติดต่อและตกลงซื้อสินค้าจากผู้ขาย (Exporter) ซึ่งอยู่คนละประเทศแล้ว ผู้ซื้อจะได้ติดต่อกับธนาคารผู้เปิดเครดิต (Opening Bank หรือ Issuing Bank) ในประเทศตน เพื่อขอเปิด Letter of Credit หรือ L/C ไปให้ผู้ขายในต่างประเทศโดยผ่านทางธนาคารของผู้ขาย ซึ่งจะเป็นผู้แจ้งการเปิดเครดิตของผู้ซื้อให้แก่ผู้ขายทราบ (Advising Bank) และ เมื่อ Advising Bank ได้รับเอกสารเครดิตออฟเครดิตจาก Issuing Bank แล้วก็จะติดต่อให้ผู้ขาย จัดเตรียมส่งสินค้าตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน L/C ทุกประการ เมื่อผู้ขายได้จัดส่งสินค้าตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน L/C แล้ว ผู้ขายจะนำเอกสารประกอบการส่งสินค้า (Shipping Documents) เช่น ใบตราส่งสินค้าทางทะเล (Bill of Lading) ใบกำกับราคาสินค้า (Invoice) พร้อมจัดทำตัวแลกเงิน (Bill of Exchange) ไปขาย (Negotiate) กับธนาคารผู้รับซื้อตัวแลกเงิน (Negotiating Bank) เมื่อ Negotiating Bank ตรวจเช็คเอกสารต่างๆ ที่ผู้ขายนำไปยื่นถูกต้องครบถ้วนเป็นไปตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน L/C ทุกประการแล้ว ก็จะจ่ายเงินให้แก่ผู้ขายไป จากนั้นจะจัดส่งเอกสารไปเรียกเก็บเงินจาก Issuing Bank ต่อไป เมื่อ Issuing Bank ได้รับเอกสารประกอบการส่งสินค้าแล้วจะแจ้งให้ผู้ซื้อมารับเอกสารเพื่อไปออกสินค้าที่ทำเรือ โดยผู้ซื้อจะต้องชำระเงินให้แก่ธนาคารก่อนจึงจะเอาเอกสารออกไปได้

ผู้ซื้อและผู้ขายนิยมใช้บริการของธนาคารในการซื้อขายสินค้ากัน โดยการเปิดเครดิตออฟเครดิต (L/C) เพราะธนาคารเปรียบเสมือนเป็นตัวกลางของทั้งผู้ซื้อและผู้ขายในประเทศของตน ผู้ซื้อจะมั่นใจว่าถ้าส่งซื้อสินค้าโดยเปิดเครดิตออฟเครดิต (L/C) ไปให้ผู้ขายแล้ว ผู้ขายก็จะส่งสินค้าไปให้ผู้ซื้อจนครบถ้วนตามที่ระบุไว้ใน L/C ทุกประการ ซึ่งถ้าหากผู้ขายไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขใน L/C ธนาคารก็จะเป็นผู้รับผิดชอบในการติดต่อประนีประนอมหรือฟ้องร้องค่าเสียหายจากผู้ขายได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ขายก็มั่นใจว่าถ้าตนส่งสินค้าไปให้ผู้ซื้อตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน L/C ที่ผู้ซื้อเปิดให้ครบทุกประการแล้ว ผู้ขายก็จะไปรับเงินได้จากธนาคารในประเทศ

ของตนตามสัญญาเครดิตออฟเครดิท หรือ L/C นั้น ธนาคารผู้ออก L/C (Issuing Bank) จะเข้ารับการชำระเงินให้แก่ผู้ขายซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ (Beneficiary) ตาม L/C หากผู้ขายปฏิบัติตามข้อกำหนดครบถ้วนตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน L/C³⁷ โดยธนาคารผู้ออก L/C จะรับภาระในการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้าว่าถูกต้องครบถ้วนตามที่ระบุในเงื่อนไขของ L/C หรือไม่ หากตรวจสอบแล้วเห็นว่าถูกต้องก็จะดำเนินการชำระเงินให้แก่ผู้ขาย

สำหรับสาระสำคัญของเครดิตออฟเครดิท โดยทั่วไปจะประกอบด้วย ชื่อธนาคารผู้เปิดเครดิตออฟเครดิท (Opening Bank or Issuing Bank) ชนิดของเครดิตออฟเครดิท เลขที่ของเครดิตออฟเครดิท วันที่ออกเครดิตออฟเครดิท ชื่อธนาคารผู้แจ้งเครดิตออฟเครดิท (Advising Bank) ชื่อและที่อยู่ของผู้รับประโยชน์ (Beneficiary 's Name and Address) ชื่อและที่อยู่ของผู้ขอเปิดเครดิตออฟเครดิท (Applicant 's Name and Address) จำนวนเงินของเครดิตออฟเครดิท³⁸

2.4.1.2 ที่มาของสัญญาทรัสต์รีซีท

ที่มาของทรัสต์รีซีทจะมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศที่ใช้อยู่ 4 รูปแบบ คือ การชำระเงินสดหรือการชำระเงินล่วงหน้า (Cash or Advance Payment) การเปิดบัญชีเงินเชื่อ (Open Account) การชำระเงินโดยวิธีเรียกเก็บเงิน (Bill for Collection) การชำระเงินโดยวิธีเปิดเครดิตออฟเครดิท (Letter of Credit -L/C) ดังนั้น เมื่อสัญญาทรัสต์รีซีทถือเป็นการให้สินเชื่อภายหลังการนำเข้าสินค้า และในกรณีที่ผู้ซื้อไม่สามารถชำระเงินได้ ผู้ซื้อก็จะติดต่อธนาคารขอทำสัญญาทรัสต์รีซีท ซึ่งทางปฏิบัติ การทำสัญญาทรัสต์รีซีทนั้น เนื่องจากสัญญาทรัสต์รีซีท ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเนื่อความที่แน่นอนชัดเจน ทำให้การใช้สัญญาทรัสต์รีซีท จึงเป็นการปฏิบัติตามแนวทางเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติมา ซึ่งถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่ปฏิบัติตาม ๆ กันมา จนคิดว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง ทั้งนี้ สัญญาทรัสต์รีซีทมีสาระสำคัญคือ การที่ธนาคารเป็นเจ้าหนี้ จำเป็นที่ธนาคารต้องนำทรัพย์สินตามสัญญาทรัสต์รีซีทมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ ดังนั้น จุดเริ่มต้น หรือที่มาของสัญญาทรัสต์รีซีท จะผูกพันกับเครื่องมือการชำระเงินระหว่างประเทศใน 2 ลักษณะ คือ เครดิตออฟเครดิท (Letter of Credit – L/C) และวิธีการเรียกเก็บ (Bills for Collection -B/C) และการชำระเงินโดยการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance)

³⁷ Uniform Custom and Practices No.600. (2007). (hereinafter “UCP 600”).

³⁸ โภคส นันธกุล. (2547). *กฎหมายและการปฏิบัติเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ (International Trade : Law and Practice)*. กรุงเทพฯ:วิญญูชน. หน้า 60.

1. วิธีเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit -L/C) และวิธีการเรียกเก็บ (Bills for Collection -B/C) โดยเลตเตอร์ออฟเครดิตที่จะมีการทำทรัสต์รีชีทต่อไปได้ จะเป็นได้ทั้งเลตเตอร์ออฟเครดิตที่เป็นการชำระเงินระหว่างประเทศ และเลตเตอร์ออฟเครดิตในประเทศ (Domestic Letter of Credit) ซึ่งเลตเตอร์ออฟเครดิตที่เป็นการชำระราคาระหว่างประเทศที่จะมีการทำทรัสต์รีชีท จะเป็นเลตเตอร์ออฟเครดิตประเภท Sight หรือ Term ก็ได้ และโดยวิธีการเรียกเก็บ (Bills for Collection -B/C) ทั้งกรณีที่เป็น B/C ที่เป็น Document Against Payment (D/P) ประเภท Sight และ Term และ B/C ที่เป็น Document Against Accept (D/A) ก็สามารถทำทรัสต์รีชีทได้เช่นกัน³⁹

2. การชำระเงินโดยการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance)⁴⁰ เป็นการโอนเงินไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผ่านระบบ S.W.I.F.T (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) เพื่อชำระค่าสินค้า เช่น วัตถุดิบ เครื่องจักร หรือค่าบริการต่าง ๆ ทั้งนี้ การโอนเงินวิธีนี้ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทกับการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำ เมื่อเทียบกับการชำระเงินโดยเลตเตอร์ออฟเครดิต และ การชำระเงินโดยวิธีการเรียกเก็บเงิน (Bills for Collection) ทั้งนี้ การชำระเงินสดหรือการชำระเงินล่วงหน้า (Cash or Advance Payment) การเปิดบัญชีเงินเชื่อ (Open Account) จะอยู่ในเครื่องมือการชำระเงินลักษณะการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance) อย่างไรก็ตาม กรณีการเปิดบัญชีเงินเชื่อ หากผู้นำเข้าไม่มีเงินทุนเพียงพอ ก็ต้องมีการทำสัญญาทรัสต์รีชีทไว้กับธนาคาร เพื่อให้ธนาคารจ่ายชำระเงินค่าสินค้าแก่ผู้ขายแทนตน อย่างไรก็ตาม แม้จุดเริ่มต้นของสัญญาทรัสต์รีชีทจะมาจากเครื่องมือการชำระเงินระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน แต่เนื้อหาสำคัญของสัญญาทรัสต์รีชีท คือ การระบุว่า สินค้าตามสัญญาทรัสต์รีชีท เป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคาร โดยธนาคารมีสิทธิเหนือสินค้า แม้สินค้าเหล่านั้น จะอยู่ในความครอบครองของลูกค้าธนาคาร(ผู้ซื้อ)ก็ตาม

2.4.1.2.1 ขั้นตอนในการทำทรัสต์รีชีท

จากเหตุของการทำของทรัสต์รีชีทที่มีอยู่ 2 กรณี ดังนั้น จึงสามารถแยกขั้นตอนในการทำทรัสต์รีชีทออกเป็น 2 กรณี คือ

³⁹ นลินี เกียรติชัยพิพัฒน์. (2547). *ปัญหากฎหมายของสัญญาทรัสต์รีชีท*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 31-32.

⁴⁰ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. (2544). *คู่มือการใช้บริการด้านธุรกิจต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. คู่มือ.

1. กรณีวิธีเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit -L/C) และวิธีการเรียกเก็บ (Bills for Collection -B/C)

1) ผู้ซื้อและผู้ขายต้องมีความตกลงในสัญญาซื้อขาย ที่มีรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ชนิดสินค้า ปริมาณสินค้า วิธีการชำระเงินที่เป็นเลตเตอร์ออฟเครดิตหรือการเรียกเก็บตามเอกสารส่งออก

2) กรณีวิธีเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต ผู้ซื้อจะไปติดต่อธนาคารของผู้ซื้อในประเทศของตนเพื่อขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต

3) เมื่อผู้ขายสินค้าหรือผู้รับประโยชน์ (Beneficiary) ได้รับแจ้งการเปิดเครดิต ผู้ขายจะจัดเตรียมสินค้าเพื่อส่งออกตามเลตเตอร์ออฟเครดิตหรือตามสัญญาซื้อขาย(กรณีการเรียกเก็บตามเอกสาร) และส่งสินค้าลงเรือเพื่อส่งให้ผู้ซื้อ/ผู้ส่งสินค้าเข้า ทั้งนี้ ผู้รับประโยชน์จะออกตั๋วแลกเงิน โดยมีเอกสารการค้า (Commercial Documents) ประกอบ เช่น ใบกำกับราคาสินค้า (Invoices) ใบแสดงรายการบรรจุหีบห่อ(Packing List) ใบตราส่งสินค้า (Bill of Lading) ที่ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่ง ส่งผ่านธนาคารผู้เรียกเก็บ (Collecting bank) หรือธนาคารผู้รับซื้อตั๋ว (Negotiating bank) ไปให้ธนาคารผู้ออกเครดิต (Issuing bank) หรือธนาคารของผู้ซื้อในต่างประเทศ (กรณีการเรียกเก็บตามเอกสาร) เพื่อเรียกเก็บเงินจากผู้ส่งสินค้าเข้าซึ่งเป็นผู้ชำระเงินตามตั๋วแลกเงิน (Drawee)

4) หากผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้ามีปัญหายังไม่สามารถชำระเงินตามตั๋วแลกเงินได้ และมีความจำเป็นต้องนำสินค้าไปจำหน่ายหรือผลิตก่อน ซึ่งอาจจะเป็นบางส่วนหรือทั้งหมด ผู้ซื้อ ก็จะต้องขอทำทริสตีรีชิต เพื่อขอรับเอกสารประกอบในการส่งสินค้า (Shipping Documents) จากธนาคาร โดยเมื่อผู้ซื้อได้ทำทริสตีรีชิตธนาคารจะสลักหลัง Bill of Lading ฉบับ Original มอบให้ลูกค้าพร้อมกับใบกำกับราคาสินค้า (Invoice) ใบแสดงรายการบรรจุหีบห่อ (Packing List) เพื่อ ผู้ซื้อหรือลูกค้านำไปแลก Delivery Order (D/O) จากบริษัทเรือและนำไปยื่นต่อกรมศุลกากรเพื่อออกของจากท่าเรือ

2. กรณีชำระเงิน โดยการ โอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance)

1) ผู้ซื้อและผู้ขายต้องมีความตกลงในสัญญาซื้อขาย ที่มีรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ชนิดสินค้า ปริมาณสินค้า วิธีการชำระเงินที่เป็นการ โอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance)

2) ผู้ขายจะจัดเตรียมสินค้าเพื่อส่งออกตามสัญญาซื้อขายและส่งสินค้าลงเรือเพื่อส่งให้ผู้ซื้อ/ผู้ส่งสินค้าเข้า ทั้งนี้ ผู้ขายจะจัดเตรียมเอกสารการค้า (Commercial Documents)

ประกอบ เช่น ใบกำกับราคาสินค้า(Invoices) ใบแสดงรายการบรรจุหีบห่อ(Packing List) ใบตราส่งสินค้า (Bill of Lading) ที่ระบุชื่อผู้ซื้อเป็นผู้รับใบตราส่ง ส่งโดยตรงไปยังผู้ซื้อ เพื่อเรียกเก็บเงินจากผู้ส่งสินค้าเข้าซึ่งเป็นผู้ชำระเงินตามสัญญาซื้อขาย

3) ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้า สามารถนำใบตราส่งไปเวนคืนต่อบริษัทเรือเพื่อขอลูกสินค้า ได้เอง โดยไม่ต้องไปขอรับใบตราส่งจากธนาคาร เนื่องจาก ใบตราส่งสินค้าระบุชื่อผู้ซื้อเป็นผู้รับใบตราส่ง จึงทำให้มีสิทธิในตัวสินค้า โดยเมื่อถึงกำหนดที่ผู้ซื้อจะต้องจ่ายชำระเงินแก่ผู้ขาย และผู้ซื้อมีปัญหายังไม่สามารถชำระเงินได้ ผู้ซื้อสามารถขอรับสินค้าจากธนาคาร โดยการทำทริสตีซีท เพื่อให้ธนาคารจ่ายชำระเงินค่าสินค้าไปก่อน

จากขั้นตอนในการทำทริสตีซีท จึงทำให้ธนาคารพยายามบอกธนาคารเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ โดยการที่ธนาคารจะกำหนดเนื้อหาหรือเงื่อนไขของทริสตีซีทไว้โดยกำหนดให้ ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้าหรือลูกค้า ที่เข้าทำสัญญาทริสตีซีทกับธนาคาร และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขหลักที่ธนาคารกำหนด ดังนี้

1) ผู้ให้สัญญา (ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้า) รับรองว่ากรรมสิทธิ์ในสินค้าเป็นของธนาคารแต่เพียงผู้เดียว และการที่ธนาคาร ได้ยินยอมให้ ผู้ให้สัญญายึดถือครอบครองเอกสารแสดงสิทธินั้นเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้ให้สัญญาในการชำระหนี้ทริสตีซีทให้แก่ธนาคารเท่านั้น ดังนั้น เมื่อธนาคารเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต โดยให้ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับตราส่ง ต้องถือว่าธนาคารเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินค้าที่ขนส่งแล้ว⁴¹

2) ธนาคารตกลงมอบเอกสารเกี่ยวกับการส่งสินค้า รวมทั้งสลักหลังใบตราส่งให้แก่ผู้ให้สัญญาเพื่อนำไปใช้ดำเนินพิธีการศุลกากร หรือรับสินค้าจากผู้ขนส่งที่ด่านศุลกากรได้ หมายถึง เมื่อผู้ขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตโอนกรรมสิทธิ์ในตัวสินค้าให้ธนาคาร ธนาคารก็สลักหลังโอนใบตราส่งให้แก่ผู้ขอเปิดเครดิต เพราะธนาคารเป็นผู้มีชื่อรับตราส่ง⁴²

3) ผู้ให้สัญญา (ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้า) จะนำสินค้าที่นำออกมาจากท่าเรือจะต้องนำเข้าไปใน โกดังหรือคลังสินค้าในนามของธนาคาร โดยธนาคารเป็นผู้มีสิทธิในสินค้านั้น การนำสินค้าออกจากโกดังหรือคลังสินค้าแต่ละครั้ง จะต้องได้รับความยินยอมจากธนาคารก่อน

4) ผู้ให้สัญญา (ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้า) รับรองว่าจะนำเงินที่ได้รับจากการขายสินค้านามผ่อนชำระให้ธนาคาร ซึ่งธนาคารจะพิจารณาถึงความเหมาะสมว่าจะให้ลูกค้าชำระหนี้ภายในกำหนดกี่วัน

⁴¹ ชาลิต อรรถศาสตร์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 28. หน้า 281.

⁴² ชาลิต อรรถศาสตร์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 28. หน้า 282.

5) ผู้ให้สัญญา (ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้าหรือลูกค้า) ตกลงทำประกันวินาศภัยสินค้ากับบริษัทประกันภัยที่ธนาคารเห็นชอบ ในวงเงินเอาประกันไม่น้อยกว่าจำนวนเงินที่ระบุไว้ในสัญญา และตามเงื่อนไขที่ธนาคารกำหนด โดยระบุให้ธนาคารเป็นผู้รับประกัน

ดังนั้น เมื่อศึกษามุ่งเน้น กรณีนำเข้าสินค้าโดยวิธีการขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit -L/C) และ กรณีนำเข้าสินค้าโดยการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance) นั้น มีข้อที่แตกต่างกันอยู่ 3 ประเด็น คือ

1. เอกสารการขนส่งหรือใบตราส่ง (Bill of Lading) กรณีนำเข้าสินค้าโดยวิธีการขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต มีการส่งผ่านธนาคาร ขณะที่ กรณีการนำเข้าสินค้าโดยการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศไม่มีการผ่านธนาคาร แต่ผู้ขายจะส่งตรงไปยังผู้ซื้อ

2. ชื่อผู้รับสินค้า หรือผู้รับใบตราส่ง (Consignee) กรณีนำเข้าสินค้าโดยวิธีการขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต ชื่อผู้รับสินค้าคือธนาคารหรือตามคำสั่งธนาคาร (made out to order) ขณะที่ กรณีการนำเข้าสินค้าโดยการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ ชื่อผู้รับสินค้าคือลูกค้า หรือ ผู้นำเข้าสินค้าโดยตรง

3. ผู้มีสิทธิคนแรกในการครอบครองสินค้าเมื่อสินค้ามาถึงประเทศปลายทาง กรณีนำเข้าสินค้าโดยวิธีการขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต สิทธิในการครอบครองสินค้า คือ ธนาคาร ขณะที่ กรณีการนำเข้าสินค้าโดยการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ สิทธิในการครอบครองสินค้า คือ ผู้ซื้อหรือผู้ส่งสินค้าเข้าหรือลูกค้า

2.4.1.2.2 สัญญาระหว่างธนาคาร และผู้นำเข้า

จากการที่ได้กล่าวถึงความหมายของสัญญาทริสตรีซีทว่า เป็นสัญญาต่างตอบแทน ที่ไม่เข้าลักษณะเอกเทศสัญญา แต่เป็นสัญญาซึ่งลูกหนี้ได้โอนกรรมสิทธิ์ในสินค้า ซึ่งเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้แก่ธนาคารผู้เป็นเจ้าของนี้ และลูกหนี้ให้การรับรองว่าธนาคารมีกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้น โดยมีอำนาจที่จะเรียกกลับคืนมา หรือกระทำการจำหน่ายแทนได้ทุกโอกาส ซึ่งธนาคารสัญญาจะมอบเอกสารที่จะใช้ในการรับมอบสินค้าให้แก่ลูกหนี้ผู้ซึ่งเป็นผู้นำเข้า เพื่อไปรับสินค้าและนำสินค้านั้นไปขาย ทั้งนี้ ลูกหนี้จะให้การรับรองว่าจะนำสินค้าไปจำหน่ายเพื่อประโยชน์ของธนาคาร และจะนำเงินที่ขายสินค้าได้นั้นมาชำระหนี้แก่ธนาคารในภายหลัง ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องสัญญา ตามมาตรา ๓๖๑ วรรค ๑ บัญญัติว่า อันสัญญาระหว่างบุคคล ซึ่งอยู่ห่างกัน โดยระยะทางนั้น ย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ ซึ่งในทางปฏิบัติธนาคารซึ่งเป็นผู้อยู่ในฐานะที่เหนือกว่าในทางเศรษฐกิจ ย่อมต้องให้ผู้นำเข้า ต้องลงลายมือชื่อผูกพันตนตามสัญญาทริสตรีซีท เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเมื่อมีการ

ลงนามกันทั้งสองฝ่าย คือ ธนาคารและลูกหนี้ ก็เกิดภาระหน้าที่ตามข้อสัญญาที่ได้กำหนดไว้ตามสัญญาทรัสต์รีซีท

2.4.1.2.3 สัญญาทรัสต์รีซีท ไม่ถือเป็นเอกเทศสัญญา

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ เป็นเรื่อง เอกเทศสัญญา ที่มีอยู่ ๒๓ ลักษณะ เอกเทศสัญญาที่สำคัญ ๆ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ ยืม ผากทรัพย์ ซึ่งสัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างก็ได้กำหนดสิทธิ และหน้าที่ ของคู่สัญญาที่จะต้องมีระหว่างกัน ทั้งนี้ ในประเทศไทย สัญญาทรัสต์รีซีทไม่ได้จัดอยู่ในประเภทของ เอกเทศสัญญาใด และไม่มีความหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ซึ่งจากคำพิพากษาฎีกาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงเป็นการวางบรรทัดฐานยอมรับว่า เป็นสัญญาที่ผูกพันบังคับคู่สัญญาได้ เพราะข้อตกลงของสัญญาทรัสต์รีซีทไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยศาลฎีกายอมรับให้สัญญาทรัสต์รีซีทมีผลทางกฎหมาย ถือว่า เป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๕ โดยวินิจฉัยว่ากรรมสิทธิ์ในสินค้าตามสัญญาทรัสต์รีซีท เป็นของธนาคารตามปกติประเพณีแห่งข้อสัญญาทรัสต์รีซีท (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๔๘/๒๕๐๕ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖/๒๕๑๗ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๕๐/๒๕๒๔) เป็นวิธีการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินอย่างหนึ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๕๐/๒๕๒๔) สัญญาทรัสต์รีซีทไม่ใช่สัญญาก่อตั้ง ทรัสต์ตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๘๖ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗๔๘/๒๕๓๐) เพราะลักษณะสัญญาต่างกัน กล่าวคือ สัญญาทรัสต์รีซีทเป็นสัญญาระหว่างธนาคารผู้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต กับลูกค้าผู้ขอให้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต โดยธนาคารสัญญาว่าจะมอบเอกสารที่จะใช้ในการรับมอบสินค้าจากท่าเรือให้แก่ผู้ขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต เพื่อไปปรับสินค้า และนำสินค้านั้นไปขายได้ แต่กรรมสิทธิ์ในสินค้านั้น ยังคงเป็นของธนาคารอยู่ และทางฝ่ายผู้ขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต ก็สัญญาว่าจะยึดถือเอกสารที่จะใช้ในการรับสินค้าที่รับมา รวมทั้งเงินที่ขายสินค้านั้น ในนามของธนาคาร และจะนำเงินมาชำระ หรือคืนให้แก่ธนาคารเพื่อหักหนี้กับเงินที่ขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต เป็นหนี้ตามตัวแลกเงินที่ธนาคารได้จ่ายไปยังผู้ซื้อในต่างประเทศ โดยผ่านธนาคารของผู้ซื้อในต่างประเทศ⁴³

ดังนั้น สัญญาทรัสต์รีซีท จึงเป็นสัญญาชนิดหนึ่งที่ทำให้หลักประกันแก่ธนาคารว่า ผู้สั่งซื้อสินค้าเข้าจากต่างประเทศ สัญญาว่าเมื่อได้รับเอกสารต่าง ๆ จากธนาคารซึ่งเป็นเอกสารที่ใช้ในการปรับสินค้าจากผู้ขนส่งทางเรือแล้ว จะนำเอกสาร หรือสินค้าตามที่ระบุในเอกสารเหล่านั้นไปจำหน่ายและจะนำเงินที่ได้มานั้นชำระคืน ให้แก่ธนาคาร

⁴³ วิชัย ตันตกุลานันท์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 16. หน้า 43-44.

2.5 สถานะทางกฎหมายของใบตราส่ง

ใบตราส่งเป็นส่วนหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ โดยนักกฎหมาย ได้ให้ความหมายว่า ใบตราส่ง คือ เป็นเอกสารที่ผู้ประกอบการขนส่งตัวแทนเจ้าของเรือ หรือนายเรือซึ่งรับของหรือสินค้า บรรทุกเรือเพื่อขนส่ง ไปยังที่หมายปลายทางเป็นผู้จัดทำและออกให้⁴⁴

ใบตราส่ง คือ เป็นเอกสารสำคัญในสัญญารับขนของทะเล (Contract of carriage of goods by sea หรือ Bill of lading contract) ที่ผู้ขนส่งออกให้แก่ผู้ส่งของ⁴⁵

ใบตราส่ง คือ เป็นเอกสารที่บริษัทผู้ทำการขนส่งสินค้า (Shipping Company) ออกให้แก่ผู้จัดส่ง(shipper) ไว้เพื่อเป็นหลักฐานว่า ตนได้รับมอบสินค้าไว้เพื่อทำการขนส่งจากที่แห่งหนึ่งไปยังสถานที่อีกแห่งหนึ่งตามที่กำหนด⁴⁶

ขณะเดียวกัน ใบตราส่ง มีความหมายตาม Article 1. Definitions ของ United Nations Convention on The Carriage of Goods by Sea, 1978 ว่า เป็นเอกสารที่เป็นหลักฐานของสัญญารับขนทางทะเล และเป็นใบรับหรือบรรทุกสินค้าโดยผู้ขนส่ง และผู้ขนส่งรับผิดชอบในการขนส่งสินค้าภายใต้การยอมตามของเอกสาร รวมทั้งเอกสารเป็นการบัญญัติว่าสินค้าได้ถูกขนส่งไปตามคำสั่งของบุคคลที่ถูกระบุชื่อ หรือตามคำสั่ง หรือตามผู้ถือใบตราส่ง⁴⁷

อย่างไรก็ตาม ใบตราส่งที่สำคัญมี 2 ชนิด ด้วยกัน ชนิดแรกเรียกว่า “ ใบตราส่งชนิดรับของไว้เพื่อส่งลงเรือ”(Received for Shipment Bill of Lading) หรือเรียกสั้นๆ ว่า Received B/L ซึ่งเป็นเพียงหลักฐานว่าได้รับของเพื่อส่งลงเรือเท่านั้น มิได้ยืนยันว่าได้นำของลงเรือเพื่อรับขนแล้ว ใบตราส่งชนิดที่สองเรียกว่า “ ใบตราส่งบรรทุกของลงเรือแล้ว” (Shipped on Board Bill of lading

⁴⁴ กมล สนธิเกษตริณ. (2544). *รวมบทความทางวิชาการ ความรู้เกี่ยวกับการขนส่งของทางทะเล : ใบตราส่งเป็นหลักฐานแห่งสัญญารับขนของทะเล*. กรุงเทพฯ:วิญญชน. หน้า 33.

⁴⁵ กำชัย จงจักรพันธ์. (2544). *รวมบทความทางวิชาการ ความรู้เกี่ยวกับการขนส่งของทางทะเล : ใบตราส่ง : ความหมายและผลทางกฎหมายในฐานะที่เป็นเอกสารสิทธิ*. กรุงเทพฯ:วิญญชน. หน้า 43.

⁴⁶ สมพงษ์ เพ็ญอารมย์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 17. หน้า 43.

⁴⁷ Article 1 “ Bill of lading means a document which evidences a contract of carriage by sea and the taking over or loading of the goods by the carrier, and by which the carrier undertakes to deliver the goods against surrender of the document. A provision in the document that the goods are to be delivered to the order of a named person, or to order, or to bearer, constitutes such an undertaking. United Nations Convention on The Carriage of Goods by Sea, 1978 .

หรือ Shipped on Board B/L) ในทางปฏิบัติธนาคารมักไม่ค่อยยอมรับใบตราส่งชนิดที่ไม่มีข้อความระบุว่า “ได้บรรทุกของลงเรือแล้ว”⁴⁸

ในประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับใบตราส่ง (Bill of Lading) คือ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.๒๕๓๔ ที่ได้ถูกยกกร่างขึ้นโดยคณะกรรมการเฉพาะเรื่องกฎหมายพาณิชย์นาวี ของคณะกรรมการส่งเสริมการพาณิชย์นาวี ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะผสมผสาน โดยการนำเอาหลักกฎหมายบางประการตามที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญา Hague/Visby Rules และอนุสัญญา Hamburg Rules และหลักกฎหมายในเรื่องการรับขนของทางทะเลของบางประเทศ ตลอดจนบทบัญญัติของประมวลกฎหมาย กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๙ เป็นบทบัญญัติ⁴⁹

ทั้งนี้ขอบเขตการใช้บังคับ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.๒๕๓๔ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับแก่การขนส่งทางทะเลจากที่แห่งหนึ่งในราชอาณาจักรไปยังที่อีกแห่งนอกราชอาณาจักร หรือจากที่แห่งหนึ่งนอกราชอาณาจักรมายังที่อีกแห่งหนึ่งในราชอาณาจักร เว้นแต่กรณีที่ได้ระบุในใบตราส่งว่า ให้ใช้กฎหมายของประเทศอื่นหรือกฎหมายระหว่างประเทศบังคับก็ให้เป็นไปตามนั้น แต่แม้ว่าจะได้ระบุไว้เช่นนั้นก็ตาม ถ้าปรากฏว่า คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ก็ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับ

การขนส่งของทางทะเลภายในราชอาณาจักร ถ้าได้ตกลงกันเป็นหนังสือว่าให้ใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับ ก็ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับโดยอนุโลม...”⁵⁰

ดังนั้น พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.๒๕๓๔ จึงใช้บังคับแก่

ก) การขนส่งของทางทะเลเท่านั้น ไม่ใช่แก่การขนส่งทางบก เช่น รถยนต์ รถไฟ หรือการขนส่งทางอากาศ โดยหากปรากฏว่าในการขนส่งสินค้าใดต้องมีการขนส่งสินค้าจากต้นทางไปถึงปลายทาง ต้องมีการใช้วิธีการและเส้นทางในการขนส่งอย่างอื่น เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการรับขนของทางทะเลเท่านั้น ที่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้

ข) การขนส่งของที่มีลักษณะระหว่างประเทศ ที่เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การขนส่งทางทะเลจากที่แห่งหนึ่งในราชอาณาจักรไทย ไปยังที่อีกแห่งนอกราชอาณาจักรไทย (การส่งออกสินค้าไปต่างประเทศ) และการขนส่งทางทะเลจากที่แห่งหนึ่งนอกราชอาณาจักรไทยมายังที่อีกแห่ง

⁴⁸ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. (2549). *คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ การรับขนของทางทะเลและการประกันภัยทางทะเล*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 31.

⁴⁹ อภิญา เลื่อนฉวี. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 26. หน้า 80-81.

⁵⁰ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔. มาตรา ๓.

หนึ่งในราชอาณาจักร(การนำสินค้าเข้าจากต่างประเทศ) ทั้งนี้ สอดคล้องกับกฎแห่งกรุงเฮก (Hague/Visby Rules) Article 10⁵¹

ค) ใช้บังคับเฉพาะการขนส่งของเท่านั้น ไม่ใช่แก่การขนส่งคนโดยสาร คำว่า “ของ” นั้น หมายความว่า สัตว์หรือทรัพย์สินทุกอย่าง และสิ่งมีชีวิต เช่น พืช และสัตว์

ง) พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับในกรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้มีสัญชาติไทย หรือเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย แม้จะมีการระบุไว้ในใบตราส่งว่าให้ใช้กฎหมายของประเทศอื่นหรือกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม ส่วนกรณีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่มีฝ่ายใดเป็นบุคคลสัญชาติไทยหรือนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย คู่กรณีดังกล่าวมานี้จะตกลงให้นำกฎหมายของประเทศอื่นหรือกฎหมายระหว่างประเทศมาใช้บังคับก็ได้⁵²

ใบตราส่ง (Bill of Lading) มีความหมายตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๓ คือ “เอกสารที่ผู้ขนส่งออกให้แก่ผู้ส่งของเป็นหลักฐานแห่งสัญญาการรับขนของทางทะเล แสดงว่าผู้ขนส่งได้รับของตามที่ระบุในใบตราส่งไว้ในความดูแลแล้ว หรือได้บรรทุกของลงเรือแล้ว และผู้ขนส่งรับที่จะส่งมอบของดังกล่าวให้แก่ผู้มีสิทธิรับขนนั้นเมื่อได้รับเวนคืนใบตราส่ง”⁵³

ใบตราส่งสินค้าทางทะเลเป็นเอกสารของบริษัท หรือตัวแทนขนส่ง ออกให้แก่ผู้มอบสิทธิ (Consignor or Shipper) เพื่อเป็นหลักฐานของการได้รับมอบสินค้าไว้โดยสัญญาว่าจะทำการขนส่งสินค้าจากท่าเรือขนเข้าระหว่างต้นทาง (Port of Loading) ไปยังท่าเรือขนออกจากระวางปลายทาง (Port of Discharge) เพื่อส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้รับมอบสิทธิ (Consignee) ตามที่ได้กำหนดไว้⁵⁴

ใบตราส่ง คือ เอกสารที่ผู้ขนส่ง ออกให้แก่ผู้ส่งของเพื่อแสดงว่า ได้รับของไว้แล้ว และสัญญาว่าจะส่งมอบของนั้นให้แก่ผู้รับที่นำใบตราส่งฉบับนี้มาแสดง⁵⁵ ทั้งนี้ ใบตราส่งจะพึงมีรายละเอียดต่าง ๆ⁵⁶ เช่น ลักษณะทั่วไปแห่งของ สภาพแห่งของเท่าที่เห็นได้จากภายนอก ชื่อและ

⁵¹ Article 10 “ The provision of this convention shall apply to every bill of lading relating to the carriage of goods between ports in two different States” . Hague/Visby Rules. The Hague Rules as amended by the Brussels Protocol 1968,1979.

⁵² อภิญา เลื่อนฉวี. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 26. หน้า 82-83.

⁵³ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔. มาตรา ๓ .

⁵⁴ อาวุธ โพธิ์เล็ก. (2549). *L/C & B/C เอกสารเพื่อการชำระเงินทางการค้าระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิม เอ็ดดิวิชั่นกรุ๊ป. หน้า 57.

⁵⁵ อภิญา เลื่อนฉวี. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 26. หน้า 85.

⁵⁶ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔. มาตรา ๑๘ .

สำนักงานของผู้ขนส่ง ชื่อของผู้ส่งของ ชื่อของผู้รับตราส่ง ถ้าผู้ส่งของระบุไว้ ลายมือชื่อผู้ขนส่ง หรือตัวแทนผู้ขนส่ง ฯลฯ โดยบางรายการแม้ขาดไป พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔ ก็กำหนดถึงผลทางกฎหมายไว้ เช่น ลายมือชื่อผู้ขนส่งหรือตัวแทนผู้ขนส่ง ซึ่งตามมาตรา ๒๑ บัญญัติว่า ใบตราส่งที่ออกโดยผู้ขนส่ง มีรายการไม่ครบตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๘ หรือ มาตรา ๑๙ ใบตราส่งนั้นยังคงมีฐานะทางกฎหมายเป็นใบตราส่ง ถ้ามีข้อความครบลักษณะ เป็นใบตราส่ง ตามมาตรา ๑ แต่บางกรณีแม้ไม่มีผลทางกฎหมายโดยตรงก็มีผลทางปฏิบัติ กล่าวคือ การลงลายมือชื่อในตอนท้ายของใบตราส่งเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าไม่มีลายชื่อผู้รับขนส่งสินค้า ธนาคารจะถือว่าเอกสารขนส่งไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถเป็นหลักฐานเพื่อรับเงินตามเลตเตอร์ออฟเครดิตได้⁵⁷

ดังนั้น ใบตราส่ง จึงเป็นเอกสารที่ผู้ขนส่งออกให้แก่ผู้ส่งของเพื่อแสดงว่าได้รับของไว้แล้วและสัญญาว่าจะส่งมอบของนั้นให้แก่ผู้รับที่นำใบตราส่งฉบับนี้มาแสดง และจากความหมายดังกล่าวจึงทำให้ใบตราส่งมีสถานะทางกฎหมายอยู่ 3 สถานะ คือ

1) เป็นหลักฐานแห่งสัญญารับขนของทางทะเล (As Evidence of the Contract of Carriage of Goods by Sea) หรือ เป็นหนังสือสัญญา (Contract) ระหว่างผู้ที่ทำการขนส่ง และผู้ส่งของ

เนื่องจากกฎหมายมิได้บังคับไว้ว่าสัญญารับขนของทางทะเล ต้องทำตามแบบ หรือมีหลักฐานเป็นหนังสือในการฟ้องคดี หรือต้องมีการออกแบบใบตราส่งเสมอ ขณะเดียวกันอาจมองว่า สัญญารับขนของทางทะเลเป็นสัญญาต่างตอบแทน โดยที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขนส่ง ตกลงว่าจะทำการขนส่งสินค้าจากที่หนึ่งทางทะเล และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ส่งสินค้า ตกลงจะชำระเงินค่าตอบแทนให้ผู้ขนส่ง เรียกว่าค่าระวาง (Freight) การขนส่งทางทะเลนี้ผู้ขนส่งจะออกเอกสารฉบับหนึ่งให้กับผู้ส่งสินค้า เรียกว่าใบตราส่ง⁵⁸ ดังนั้น การรับขนของทางทะเลอาจไม่มีการออกใบตราส่งก็ได้ ในกรณีที่มีการออกใบตราส่ง ผู้ขนส่งจะออกใบตราส่งก็ต่อเมื่อผู้ขนส่งได้รับมอบสินค้าไว้ในความดูแลแล้วหรือนำสินค้าบรรทุกลงเรือแล้ว ดังนั้น สัญญารับขนของทางทะเล จึงมักจะเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการออกใบตราส่ง เพราะสัญญารับขนของทางทะเลได้เกิดขึ้นแล้ว ตั้งแต่ผู้ขนส่งสนองรับที่จะทำการขนส่งของให้ตามคำเสนอของผู้ส่งของ ใบตราส่งไม่ใช่ตัวสัญญารับขนของทางทะเล แต่เป็นเพียงหลักฐานแห่งสัญญารับขนของทางทะเล ที่ระบุถึงรายละเอียดของข้อตกลงในสัญญารับขนของทางทะเล เช่น ผู้ใดเป็นผู้ส่งของ ผู้ใดเป็นผู้ขนส่ง และผู้ใดเป็นผู้รับตราส่ง ระบุถึงสินค้าที่ขนส่ง ต้นทางและปลายทางในการขนส่งสินค้า เป็นต้น

⁵⁷ ไพทิต เอกจริยกร. (2547). *กฎหมายพาณิชย์นาวี (Maritime Law)*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 271.

⁵⁸ โภทศ ฉันทกุล. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 38. หน้า 74.

และด้านหลังของใบตราส่ง ก็มักจะเป็นแบบพิมพ์ที่ระบุถึงเงื่อนไขของข้อตกลงต่างๆ โดยละเอียด ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักฐานเบื้องต้นแห่งสัญญารับขนของทางทะเล⁵⁹ อย่างไรก็ตาม ใบตราส่งนี้สามารถเป็นหนังสือสัญญาได้โดยตรง ระหว่างผู้ที่ทำการขนส่ง และผู้ส่งของว่าจะทำการส่งมอบสินค้าให้ตามคำสั่งของผู้ส่งของ (To Order of Shipper) จากเส้นทางไปยังปลายทาง ตามที่ผู้ส่งของได้กำหนดไว้ โดยในใบตราส่งจะมีข้อความอยู่ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าจะเป็นรายการเกี่ยวกับสินค้า และสัญญาที่รับทำการขนส่ง ส่วนด้านหลังจะเป็นข้อตกลงและเงื่อนไขรวมทั้งสัญญาอื่นว่าด้วยการขนส่ง⁶⁰

ดังนั้น สัญญารับขนของทางทะเลจะมีบุคคล 3 ฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยกัน คือ

1. ผู้ส่งของ (Shipper) คือ บุคคลซึ่งเป็นผู้สัญญากับผู้ขนส่งในสัญญารับขนของทางทะเล หรือผู้ที่เข้าทำสัญญากับผู้ขนส่ง ให้ขนส่งของไป โดยผู้ขนส่งจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ตามปกติแล้วในการขนส่งของทางนั้น ผู้ส่งมักจะเป็นผู้ขายสินค้า หรือผู้ส่งออก (Exporter)⁶¹

2. ผู้ขนส่ง (Carrier) คือ บุคคลที่ตกลงรับขนส่งสินค้าทางทะเล จากที่หนึ่งไปยังที่อีกแห่งหนึ่ง โดยได้รับบำเหน็จตอบแทนเป็นค่าระวาง(Freight) โดยปกติผู้ขนส่งจะประกอบกิจการรับขนส่งเป็นปกติธุระมีเส้นทางเดินเรือประจำ

3. ผู้รับตราส่ง (Consignee) แบ่งได้ 3 ประเภท⁶² คือ

(1) บุคคลซึ่งมีชื่อระบุไว้ในใบตราส่งว่าเป็นผู้รับตราส่งหรือผู้รับของ สำหรับใบตราส่งที่ออกให้แก่บุคคลโดยนาม (โดยระบุชื่อ)

(2) ผู้รับสัถ์หลังคนสุดท้าย สำหรับใบตราส่งที่ออกให้แก่บุคคลเพื่อเขาสั่ง หรือใบตราส่งที่ออกให้แก่บุคคลโดยนาม และไม่มีข้อห้ามการสัถ์หลังไว้ หรือ

(3) บุคคลซึ่งมีชื่อเป็นผู้รับของ ในกรณีที่ไม่มีการออกใบตราส่ง หรือมีการออกเอกสารที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น

2) เป็นใบรับสินค้าที่ขนส่ง (As a Receipt for Goods Shipped) หรือเป็นใบรับ(Receipt)

ใบตราส่งนอกจากจะเป็นหลักฐานว่าผู้ขนส่งได้รับมอบสินค้าที่จะขนส่งไว้แล้ว ยังเป็นหลักฐานเบื้องต้น ที่แสดงถึงลักษณะทั่วไปของสินค้า (general nature of goods) เครื่องหมายที่บ่งตัวสินค้า (leading marks) ปริมาณของสินค้า (quantity) รวมทั้งสภาพแห่งสินค้าที่ปรากฏ

⁵⁹ อภิญา เลื่อนฉวี. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 26. หน้า 85-86.

⁶⁰ อาวุธ โพธิ์เล็ก. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54. หน้า 58.

⁶¹ ไพทิต เอกจริยกร. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 57. หน้า 191.

⁶² อภิญา เลื่อนฉวี. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 26. หน้า 85.

ภายนอก (apparent condition) ในขณะที่ ผู้ขนส่งได้รับสินค้าไว้ ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการพิสูจน์ว่าสินค้านั้นสูญหายหรือเสียหายในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของผู้ขนส่งหรือไม่ อันจะเป็นผลให้ผู้ขนส่งต้องรับผิดชอบในการสูญหายหรือเสียหายของสินค้านั้น รวมทั้งการที่ใบตราส่งเป็นใบรับ คือ การที่บริษัทขนส่งยอมรับว่าได้รับสินค้าตามสภาพภายนอกของหีบห่อที่เห็น หรือตามที่ผู้ส่งของได้แจ้งไว้ระบุประเภทของสินค้าที่ได้รับไว้ตามใบกำกับสินค้าที่ผู้ส่งของนำมาแสดง

3) เป็นเอกสารแสดงถึงสิทธิของผู้รับของ (Document of Title) หรือตราสารแสดงสิทธิของผู้ทรง

ใบตราส่งเป็นเอกสารแสดงความเป็นผู้มีสิทธิในสินค้า (Document of Title) ในส่วนที่ว่าผู้ขนส่งจะส่งมอบของให้แก่บุคคล ผู้มีสิทธิ เมื่อได้รับเวนคืนใบตราส่ง และใบตราส่งนี้ ก็เป็นสัญลักษณ์ของสินค้าที่ได้รับการส่งลงเรือและมีการออกใบตราส่งนั้นให้ ดังนั้น ผู้ครอบครองใบตราส่งก็จะมีสถานะเหมือนเป็นผู้ครอบครองสินค้าโดยปริยาย จึงถือได้ว่าใบตราส่งเป็นเอกสารแสดงความเป็นผู้มีสิทธิในตัวสินค้า (Document of Title) อย่างไรก็ตาม ใบตราส่งจะสิ้นสถานะความเป็นเอกสารแสดงความเป็นเจ้าของสินค้า เมื่อมีการส่งมอบสินค้าให้แก่บุคคลผู้มีสิทธิได้รับสินค้าตามใบตราส่งนั้นไปแล้ว เนื่องจากการขนส่งสินค้าทางทะเลตามปกติ ต้องใช้เวลานานพอสมควร ดังนั้น เจ้าของสินค้าจึงต้องการจะมีเอกสารสิทธิในสินค้านั้น เพื่อขอสินเชื่อสำหรับการซื้อขายสินค้านั้นระหว่างประเทศนั้น หรือเพื่อมีโอกาสขายสินค้าต่อไปในขณะที่สินค้ายังอยู่ในระหว่างการขนส่งผู้รับสลักหลังรายสุดท้าย ซึ่งเป็นผู้ทรงใบตราส่ง ย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้ขนส่งส่งมอบสินค้าให้แก่ตนเมื่อได้เวนคืนใบตราส่ง⁶³ หรืออาจโอนสิทธิในใบตราส่งนั้นให้แก่บุคคลอื่นต่อไปได้โดยวิธีการสลักหลังต่อไปก็ได้⁶⁴ และการที่ผู้รับตราส่งโอนสลักหลังใบตราส่งไปยังบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นผู้รับสลักหลังนั้น จะมีผลทำให้สิทธิครอบครองและกรรมสิทธิ์ในสินค้าหรือของโอนไปยังผู้รับสลักหลัง รวมทั้งการสลักหลังโอนใบตราส่งยังเป็นการโอนสิทธิและหน้าที่ในสัญญารับขนของทางทะเลไปยังผู้รับสลักหลัง (Endorsee) ซึ่งจะเข้าไปสวมอยู่ในฐานะของผู้ทรงใบตราส่ง (Holder of a Bill of Lading) เสมือนหนึ่งว่าผู้รับสลักหลังเป็นคู่สัญญากับผู้ขนส่งตามข้อความที่ปรากฏอยู่ในใบตราส่ง ดังนั้น จึงมีผลให้ถือว่าใบตราส่ง คือ สัญญารับขนของทางทะเลระหว่างผู้ขนส่งกับผู้รับสลักหลังใบตราส่ง ใบตราส่งจึงไม่เป็นแต่เพียงหลักฐานของสัญญารับขนของทางทะเลอย่างที่เป็น ในระหว่างผู้ขนส่งกับผู้รับตราส่ง⁶⁵ นั่นคือ นอกจาก

⁶³ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔ . มาตรา ๒๘.

⁶⁴ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔ . มาตรา ๒๗.

⁶⁵ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 48. หน้า 33-34.

ใบตราส่งจะทำหน้าที่เป็นใบรับสินค้าลงเรือ เป็นหลักฐานการทำสัญญารับขนทางทะเลแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในสินค้าตามใบตราส่ง⁶⁶

ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ทรงใบตราส่งเป็นผู้ครอบครองหรือเป็นผู้มีสิทธิในสินค้าที่ขนส่ง เนื่องจาก

- (1) ผู้ทรงใบตราส่งมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขนส่งมอบสินค้าให้แก่คนที่ท่าปลายทาง
- (2) ผู้ทรงใบตราส่งสามารถโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าที่ขนส่งต่อไปในขณะที่สินค้านั้นอยู่ในระหว่างการขนส่ง โดยวิธีการสลักหลังและส่งมอบใบตราส่ง
- (3) ใบตราส่งสามารถนำไปใช้เป็นหลักประกันหนี้ได้ เนื่องจาก ในบางกรณีใบตราส่งไม่ถือว่าเป็นเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในสินค้า เพราะผู้รับตราส่งมิได้มีเจตนาที่จะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินค้า ตัวอย่างเช่น กรณีที่มีการตกลงชำระค่าสินค้าที่ซื้อขายกันโดยวิธีเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit หรือ L/C) ผู้ขายสินค้าซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์และผู้ส่งของจะแจ้งให้ผู้ขนส่งระบุชื่อธนาคารผู้เปิดเครดิต (Issuing Bank or Opening Bank) เป็นผู้รับตราส่งในใบตราส่ง โดยระบุชื่อผู้ซื้อสินค้าหรือผู้ขอเปิดเครดิตในช่องบุคคลฝ่ายที่ต้องแจ้งให้ทราบ (Notify Party) ธนาคารผู้เปิดเครดิตจึงเป็นผู้รับตราส่งและยึดถือใบตราส่งไว้เพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ตามเลตเตอร์ออฟเครดิต ที่ผู้ขอเปิดเครดิตมีหน้าที่ต้องชำระแก่ธนาคาร ธนาคารเป็นผู้ทรงใบตราส่งโดยมีเจตนายึดถือใบตราส่งไว้เป็นหลักประกันการชำระหนี้เท่านั้น ไม่ได้มีเจตนาเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินค้าตามใบตราส่งแต่อย่างใด ดังนั้น จึงเรียกว่า ใบตราส่งทางทะเลเป็นเอกสารสิทธิในตัวสินค้า แต่ไม่ใช่เอกสารที่แสดงกรรมสิทธิ์ในตัวสินค้าโดยตรง⁶⁷

จากสถานะทางกฎหมายของใบตราส่ง ทำให้สามารถอธิบายในทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดใบตราส่งสินค้า(Bill of Lading) โดยมีขั้นตอน ของการส่งของทางทะเล คือ

- 1) เจ้าของสินค้าหรือผู้ส่งของจะไม่ได้ทำสัญญาเอา กับเจ้าของเรือหรือผู้เช่าเรือแล้วแต่กรณีโดยตรง แต่จะไปติดต่อกับตัวแทนเรือ (Shipping Agent) เพื่อว่าจ้างให้ขนส่งของออกไปต่างประเทศ
- 2) ผู้ส่งของจะแจ้งให้ทราบถึงลักษณะ จำนวนหีบห่อ ปริมาณ หรือน้ำหนัก ลงในแบบฟอร์มที่เรียกว่าใบจองระวางเรือ (Booking Note)
- 3) ตัวแทนเรือจะนัดวันส่งมอบของและเมื่อถึงวันนั้นก็จะมีการส่งมอบของและขนถ่ายบรรทุกลงเรือ นายเรือ (Master) หรือตัวแทนเรือจะตรวจสอบสภาพภายนอกของของ แล้วจด

⁶⁶ สุภาพร พิศาลบุตร, บุญเลิศ เข็นคงคา, ทิพย์สุดา กันตา. (2543). *ธุรกิจระหว่างประเทศ(International Business Practice)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. หน้า 182.

⁶⁷ อภิญญา เลื่อนฉวี. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 26. หน้า 81-88.

แจ้งลงในใบตราส่ง (Bill of Lading) พร้อมทั้งลงชื่อและมอบให้แก่เจ้าของสินค้าหรือผู้ส่งของไว้เป็นหลักฐาน

4) เมื่อของถึงปลายทางแล้ว ตัวแทนเรือในอีกประเทศหนึ่งก็จะแจ้งให้ผู้รับตราส่งมารับของ โดยผู้รับตราส่งจะต้องนำใบตราส่งซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญมาแลกเอาใบรับของหรือใบปล่อยสินค้า (Delivery Order) และไปเรียกร้องให้ผู้ขนส่ง มอบของให้แก่ตน

จากรูปแบบของการชำระเงินค่าสินค้านี้ระหว่างประเทศที่มี 4 รูปแบบ คือ การชำระเงินสดหรือการชำระเงินล่วงหน้า (Cash or Advance Payment) การเปิดบัญชีเงินเชื่อ (Open Account) การชำระเงินโดยวิธีเรียกเก็บเงิน (Bill for Collection) การชำระเงินโดยวิธีเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit -L/C) ซึ่งเมื่อพิจารณาพร้อมกับวิธีการนำส่งเอกสารประกอบการส่งสินค้า (Shipping Documents) จากผู้ขายไปยังผู้ซื้อและการระบุชื่อผู้รับใบตราส่ง (Consignee) ที่พิจารณาจากผู้รับมอบสิทธิในการรับสินค้า ทำให้เกิดรูปแบบในทางปฏิบัติ ที่เป็น 2 ลักษณะ คือ ใบตราส่งที่ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่ง และใบตราส่งที่ไม่ได้ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่งอีกทั้ง เมื่อพิจารณาการออกใบตราส่งสินค้าที่พิจารณาจากผู้รับมอบสิทธิในสินค้า (Consignee) ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกระบุชื่ออยู่ในช่องที่สองของแบบฟอร์มนับจากด้านซ้ายริมบนของใบตราส่ง สามารถแยกออกได้ 2 แบบ⁶⁸

1. To Order B/L คือ การออกใบตราส่งแบบที่สามารถสลักหลังโอนสิทธิต่อไปได้ตามคำสั่งของผู้ที่ได้ถูกระบุชื่อไว้ด้านหน้า เช่น “Consigned To Order of...ระบุชื่อผู้รับโอนรายแรก...” เป็นใบตราส่งที่สามารถจะใช้โอนเปลี่ยนมือกันได้ด้วยสลักหลังโดยตัวของผู้ที่ถูกระบุชื่อนั้น

2. Straight B/L คือ การออกใบตราส่งแบบที่มีการระบุชื่อผู้รับมอบสิทธิในสินค้าต่อไว้โดยตรง โดยไม่ผ่านคำว่า To Order เช่น “Consigned To ระบุชื่อผู้รับโอน...” ผู้ที่ถูกระบุชื่อนั้นจึงจะมีสิทธิในสินค้าไปรับสินค้า หรือติดต่อด้วยตนเอง บางประเทศที่มีกฎหมายห้ามโอนสำหรับ B/L ประเภทนี้

ในส่วนการระบุผู้รับมอบสิทธิในสินค้า ที่สามารถอธิบายเพิ่มเติม ได้ดังนี้

2.5.1 ใบตราส่งที่ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่ง

ผู้ขายจะนำส่งเอกสารประกอบการส่งสินค้า (Shipping Documents) ที่มีใบตราส่งอยู่ด้วยนั้น ไปยังผู้ซื้อโดยผ่านจากธนาคารของผู้ขาย ไปยังธนาคารของผู้ซื้อในต่างประเทศ ทั้งนี้ การที่ผู้ขายต้องระบุชื่อธนาคารให้เป็นผู้รับใบตราส่ง ซึ่งจะป็นชื่อผู้รับสินค้าต่อไป เนื่องจากวิธีการเช่นนี้ จะเกิดอยู่ในรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้านี้ระหว่างประเทศโดยวิธีการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit -L/C) และวิธีเรียกเก็บเงิน (Bill for Collection) ซึ่งรูปแบบการชำระเงินทั้ง 2

⁶⁸ อวูธ โพร้เล็ก, อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 54, หน้า 60.

รูปแบบ จะต้องมิธนาคารเข้ามาเกี่ยวข้องและผูกพันด้วยกันกับผู้ซื้อและผู้ขายในด้านการชำระเงิน ดังนั้น เพื่อให้ธนาคารเกิดความมั่นใจว่าผู้ซื้อจะนำสินค้าไปและมีการชำระราคาสินค้าแก่ผู้ขาย ธนาคารจึงต้องระบุให้ธนาคารเป็นให้เป็นผู้รับใบตราส่ง เพื่อเกิดสิทธิในการไปรับและครอบครองสินค้า โดยเมื่อผู้ซื้อนำเงินมาชำระค่าสินค้าแก่ผู้ขาย หรือ ให้ธนาคารจ่ายชำระค่าสินค้า โดยผู้ซื้อทำสัญญาทราสต์รีซีทไว้ ธนาคารจึงจะทำการสลักหลังใบตราส่งให้แก่ผู้ซื้อ เป็นผู้รับตราส่งจะเรียกให้ส่งมอบของได้ต่อเมื่อเวนคืนใบตราส่งนั้นแก่ผู้ขนส่ง⁶⁹ หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้ซื้อเป็นบุคคลผู้รับการสลักหลัง (Endorsee)

ซึ่งการที่ระบุชื่อให้ธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่งนั้น นอกจากธนาคารจะเป็นผู้รับใบตราส่งแล้ว ธนาคารยังเป็นผู้รับจำนำของด้วย เพราะเมื่อพิจารณาจากหลักเรื่องการจำนำแล้ว เมื่อผู้ขอเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit -L/C) มีหน้าที่จะต้องชำระต่อธนาคารผู้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต การระบุชื่อธนาคารในใบตราส่งจึงเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งให้แก่ธนาคารว่าธนาคารที่ถูกระบุชื่อจะเป็นเพียงผู้เดียวที่มีสิทธิไปรับของจากผู้ขนส่งได้⁷⁰

2.5.2 ใบตราส่งที่ไม่ได้ระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับใบตราส่ง

ผู้ขายจะนำส่งเอกสารประกอบการส่งสินค้า (Shipping Documents) ไปยังผู้ซื้อโดยตรง โดยผู้ขายจะใช้บริการของบริษัทรับจัดส่งเอกสาร (Courier) เช่น DHL, UPS, TNT เพื่อจัดส่งเอกสารไปยังผู้ซื้อในต่างประเทศ โดยที่ผู้ขายจะไม่ได้ระบุชื่อธนาคารให้เป็นผู้รับใบตราส่ง ซึ่งจะเป็นชื่อผู้รับสินค้าต่อไป เนื่องจากวิธีการเช่นนี้ จะเกิดอยู่ในรูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศโดยวิธีการชำระเงินสดหรือการชำระเงินล่วงหน้า และการเปิดบัญชีเงินเชื่อ ที่มีเครื่องมือการชำระเงินเป็นการโอนเงินออกไปยังต่างประเทศ (Outward Remittance) ที่มีธนาคารเข้ามาเกี่ยวข้องเพียงการให้บริการโอนเงินเท่านั้น โดยธนาคารมิต้องผูกพันด้วยกันกับผู้ซื้อและผู้ขายในด้านการชำระเงิน แต่ถ้าผู้ซื้อไม่มีเงินไม่เพียงพอก็ต้องทำทราสต์รีซีทไว้ เพื่อนำสินค้าที่ส่งเข้ามาไปขายก่อนและนำเงินมาชำระแก่ธนาคารในภายหลัง⁷¹ โดยธนาคารจะเป็นผู้จ่ายชำระค่าสินค้าหรือโอนเงินออกไปยังผู้ขายแทนผู้ซื้อ อย่างไรก็ตาม ด้วยใบตราส่งไม่ได้ระบุชื่อธนาคารให้เป็นผู้รับใบตราส่ง ซึ่งนั่นหมายถึงไม่ได้เป็นผู้มีสิทธิครอบครองสินค้า เพราะใบตราส่งลักษณะนี้ จะ

⁶⁹ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.๒๕๓๔ . มาตรา ๒๘.

⁷⁰ เจษฎา ชุมเปีย. (2548). *ปัญหาสถานะของธนาคารในฐานะผู้รับตราส่งว่าเป็นผู้รับจำนำของหรือไม่: ศึกษากรณีสัญญา L/C กำหนดให้ใบตราส่งระบุชื่อธนาคารเป็นผู้รับตราส่ง*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 84 .

⁷¹ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 15. หน้า

ระบุชื่อผู้ซื้อสินค้าเป็นผู้รับใบตราส่งโดยตรงโดยไม่ได้ผ่านธนาคาร ธนาคารย่อมเกิดความเลื่อม
ดั่งนั้น ธนาคารจึงให้ผู้ซื้อทำสัญญาทรัสต์รีซีทที่ระบุให้ธนาคารเป็นผู้รับโอนกรรมสิทธิ์หรือผู้
ครอบครองในสินค้านั้น

ซึ่งการที่ระบุชื่อให้ผู้ซื้อผู้รับใบตราส่งนั้น ก็เนื่องจากในทางปกติทางการค้าของการ
ซื้อขาย ผู้ขายย่อมส่งสินค้าไปยังผู้ขายได้โดยตรงอยู่แล้ว ทำให้เมื่อระบุชื่อผู้ซื้อเป็นผู้รับใบตราส่ง
แล้ว นั้นหมายความว่า ผู้ซื้อเป็นเพียงผู้เดียวที่มีสิทธิไปรับของจากผู้ขนส่งได้